

*Myötätuulta
Merimaskussa*

I/2000

Julkaisija:
Merimasku-Seura ry.

Toimituskunta:
Terttu Kraemer
Maarit Lineri,

Taitto/
Sivunvalmistus:
Maarit Lineri

Painopaikka:
Printteri Oy
Raisio

ISSN 1238 - 108X

Seuran puheenjohtaja:
Martti Mäkilä,
p. 4369 682
040-704 0831

Sihteeri ja rah. hoitaja:
Terttu Kraemer,
p. 040-716 4808

Kannen kuva:
"Särkäsalmien silta"
Tuula Sarlin

Ajatuksia menneistä ja tulevista

Ihan tuntui rahvaanomaiselta jublia viime vuosituhannen vaihdetta täällä kotonurkissa, Tarjolla oli mahdollisuuksia ottaa kiinni uuden tuhatvuotijakson ensi minuuteista vaikka jossakin Tyynen valtameren saarilla. Tämä jos jokin kertoo siitä, että nykyihmisen maailmana on koko maapallo.

Ajassa taaksepäin mentäessä saamme kohdata joukottain pieniä maailmoja, joissa ihmiset kamppailivat paremman tulevaisuuden puolesta kuten tänäkin päivänä. Käsitys paremmasta oli sekin yhtä venyvä kuin nykyisinkin. Oma hyvä ei aina merkinnyt samaa naapurille.

Menneestä on olemassa paljon muistomerkkejä. Näkyvimpiä ja säilyneimpiä ovat kookkaat rakennukset ja rakennelmat, Vähäisimpiä taas käyttöesineet ja niiden jäännökset, joiden tarina ulottuu yllättävän kauas vuosituhanten taa. Ja tarinoita syntyy yhä uusia löydös löydökseltä.

Menneisyyden muistomerkkien tehokkain hävittäjä, mutta samalla myös säilyttäjä, on luonto. Luonto saa itsekin toimia usein muistomerkkinä etenkin hävitystyöstä. Vanhimmasta päästä tästä ovat esimerkkinä Välimeren karut rantamaisemat - seuraus vuosituhansia sitten tapahtuneesta tolkuttomasta metsävarojen käytöstä. Tuoreempia on runsaasti Aral järvestä Jangtsen patoon.

Tämän päivän eläjä voi hyvin ainakin keskimäärin. Käsityksemme eläinajkojen ihmisten oloista on sitävastoin hyvinkin sota- ja kärsimyspainotteinen. Läbivuosisatojen ja -tuhansienkin asujat elivät todella ankarissa oloissa, jotka olivat seurausta ihmisen omasta toiminnasta. Neljän vuosituhannen takaa löytyy kuitenkin Lounais-Suomen rannikolta kivikauden mies, joka taisi tempua elintason ylläpitämiseen. Hän oli pituudeltaan tämän päivän ihmisen kokoinen toisin kuin myöhempien aikojen eläjät, jotka kurjistumisen kutisti kymmeniä senttejä pienemmäksi.

Samalla kun ihmettelemme, miten tämä oli mahdollista ilman Nokiaa ja Soneraa, voimme uhrata ajatuksen omien tekostemme jättämiin jälkiin. Ovatko ne luettavissa ja miten arvosteltavissa tulevina vuosisatoina ja -tuhansina.

Martti Mäkilä

Merimaskua

pyöräillen - kulttuuriin tutustuen

Airi Laurila

Näitä opstetauluja seuraten on helppo löytää luontopolku ja sen kohteet

Merimaskua pyöräillen

Polkupyörä on erinomainen kuväline, kun haluaa tutustua alueen paikallishistoriaan, kulttuuriin ja luontoon. Merimaskun kulttuurikohteisiin ja saaristomaisemaan voi tutustua nyt myös pyöräilemällä kulttuuri - luontopolun, joka johdattaa pyöräilijän kulttuurikohteesta toiseen. Pyöräreitti on merkitty ja reitistä on saatavana esite, jossa on kartta reitistä ja joka kertoo eri kulttuurikohteista. (esitteitä saa mm. kirjastosta)

Kulttuurireitti pyöräillen

Kulttuurireittiin kuuluu luonnollisesti Merimaskun kirkko (1726), Suomen kuudenneksi vanhin käytössä oleva puukirkko. Kirkossa on paljon kauniita yksityiskohtia. Kirkollisten esineiden lisäksi eteläisessä siivessä käytävän yläpuolella riippuu puinen sotalaivan pienoismalli. Varsinkin saaristossa on tällaisia, monesti merimiesten valmistamia votiivilaivoja. Tällainen laivan pienoismallin rakentaminen ja lahjoittaminen kirkkoon voi olla jääneen varhaiskristillisestä laivasymboliikasta, jonka mukaan laiva on joko kristillisen kirkon tai yksityisen kristityn vertauskuva. Lahjoitus voi olla myös kiitos merihädästä pelastumisesta.

Kirkon lisäksi kellotapuli ja rakennushistoriallisesti harvinainen hautausmaata ympäröivä aita ja läpikäytävä eli porttihuone ovat kiinnostavia kohteita.

Kirkolta lähdettyä matka jatkuu kirkkoherran asuntona olevan Pappilan ohi Kräkilän myllylle. Mylly on oletettavasti Merimaskun toiseksi vanhin rakennus (1777). Mylly on kunnostettu ja sinne johtaa tieltä kävelen kuljettava polku.

Myllyltä reitti jatkuu maalaismaaisessa. Reitin varrella on nähtävissä Merimaskun vanhaa rakennuskantaa ja tyypillistä saaristomaisemaa. Koverintielle tultaessa voi tehdä pienen mutkan Villivuoren luontopolulle tai jatkaa pyörällä niitty- ja järvimaisemaa ihaillen kotiseututalolle, Kollolan torpalle.

Merimasku-Seuran ylläpitämän Kollola on tutustumisen arvoinen kohde, sillä sen ulkoasu ja sisustus ovat erittäin hyvässä kunnossa. Museon aukioloaikoina on avoinna myös kahvio. Taattistenjärven rannalla, Kollolan laiturissa on myös 2 soutuvenettä, joita on mahdollisuus lainata.

Kollolasta reitti jatkuu saaristolaiskylän hiekkatietä pitkin Apajalle. Apa-

jan talo on rakennettu 1920-1930 -lukujen taitteessa. Vuonna 1988 Apaja siirtyi kunnalle ja on kuntalaisten virkistyskäytössä. Kesähelteellä pyöräiltäessä voi poiketa alueen uimarannalle.

Kulttuurireitti on kokonaisuudessaan noin 20 km pitkä ja se antaa hyvän kokonaiskuvan Merimaskun luonnosta ja kulttuurista.

Luontopolku kävelen

Luontopolku Villivuorelle, Merimaskun korkeimmalle paikalle, alkaa Koverintieltä. Polun pituus tieltä Villivuoren huipulle on vähän toista kilometriä ja polku on opastettu maalitaplin ja heinäseipäin.

Polkua kulkiessa voi havaita jääkauden jättämiä jälkiä. Siirtolohkareita, eri merivaiheiden rantamuodostumia, silokallioita ja kallioiden murtumalinjoja näkyy polun varrella.

Huipulle noustessa voi ihailla komeita keloja ja auringon lämmittämällä kallioilla voi haistella jäkälien aromattisia tuoksuja. Tarkkaavaiset huomavat erilaisia lintujen pesäkoloja ja varsinkin lapset kiinnittävät huomiota "siilisammaliin".

Villivuoren huipun näkymistä huoma, kuinka korkealla ollaan. Näkymät ovat olleet vielä laajemmat pronssikauden ihmisillä, jolloin puustoa ei ollut ja Villivuorta ympäröi meri. Meren pinta oli tuolloin noin 20 metriä nykyistä korkeammalla ja suurin osa viljelymaista oli vielä veden vallassa. Pronssikauden asutuksesta kertovat hiidenkiukaat eli pronssikautiset hautausmaat (900 - 300 eKr).

Villivuoren laelle kiipeäminen on ehkä hieman työlästä, mutta sen arvoista!

Luontopolun varrella kohteet on merkitty selkeinä tauluin. Tämä taulu on Villivuoren laella.

Tuulimylly - toisen vuosituhannen tunnus

Martti Mäkilä

Kräkilän mylly.
Kuva sadan vuoden
takaa.

Otsikon mukaisesti näin voitaisiin väittää, sillä tuulimyllyt alkoivat leimata eurooppalaista maisemaa jo 1000-luvulla. Ensiksi ne yleistyivät Ranskassa, Saksassa ja Englannissa, minne ristiretkeläiset olivat ne tuomisiinaan kotiuttaneet.

Vei kuitenkin muutaman vuosisadan ajan ennen kuin aikakirjat päivittävät tuulimyllyn Turun tienoilta, tarkalleen v. 1463. 1500-luvulla tuulimyllyjä oli jo runsaasti, mutta vain varsin suppealla alueella Turun saaristossa, Vakka- ja Varsinais-Suomessa sekä pienellä osalla Pohjanmaan rannikkoa.

Tuulimylly edustaa viljan jauhatusmenetelmän neljättä sukupolvea. Huhmareista edistyi vuosituhansien saatossa käsikivien ja vesimyllyjen kautta tuulimyllyihin.

Kivimyllytkin siirtyivät pian konevoimaan - tämän päivän viljankäsittelylaitosta tuskin voi enää myllyksi kutsua.

Naisten "askareesta" miesten "työksi"

Mielenkiintoinen yksityiskohta viljan jauhatuksen historiassa on naisen rooli työn suorittajana. Niin kauan kuin tekemisessä tarvittiin lihasvoimaa ja uuvuttavaa puurtamista, ts. huhmareella ja käsikivillä, työssä olivat naiset ja ovat edelleenkin siellä, missä ke-

hitys on pysähtynyt. Vesi- ja tuulimyllyn aikakausi toi kuvaan mylläriin, joka tietysti oli mies.

Joka talossa oma mylly - parhailla kaksi

Korkeana ja yleensäkin suurikokoisena rakennelmana tullimylly hallitsi Lounais-Suomen maisemaa 1500-luvulta edellisen vuosisadan alkupuolelle asti. Kun maatalojen ympäristöt olivat aina eriyistä lähestulkoon paljaaksi raivattuja ja mylly sijoitettu tilan korkeimmalle kohdalle, se varmasti

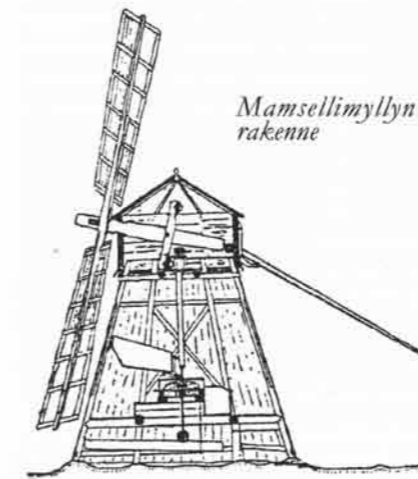

Jalkamyllyn "kontti" tuettiin alushirsiin "varpailla"

erottui muuten matalasta rakennusmassasta. Näkymän vaikuttavuutta lisäsi vielä myllyjen lukumäärä. Lähes joka talolla oli oma mylly, parhailla kaksi. Esimerkkinä mainittakoon Turku, jonka kalliolla kurkotteli taivaita parhaimmillaan satakunta tuulimyllyä. Me-

rimaskussa on aikojen saatossa pyörinyt 17 myllyä ja yksi tuulikäyttöinen pärehöylä.

Tuulimyllyn suuri koko ja ennen kaikkea korkeus edellyttivät sen kaikilta rakenteilta suunnatonta järeyttä. Täkäläinen ns. saksalaiseen ratkaisuun perustuva mylly seisoi ja kääntyi yhdellä tukeviin hirsien pönkitetyllä jalalla. Jalkaa vasten tukeutui yhtä jyrkää orsi, jonka varaan kivilavon niskat ja itse asiassa koko

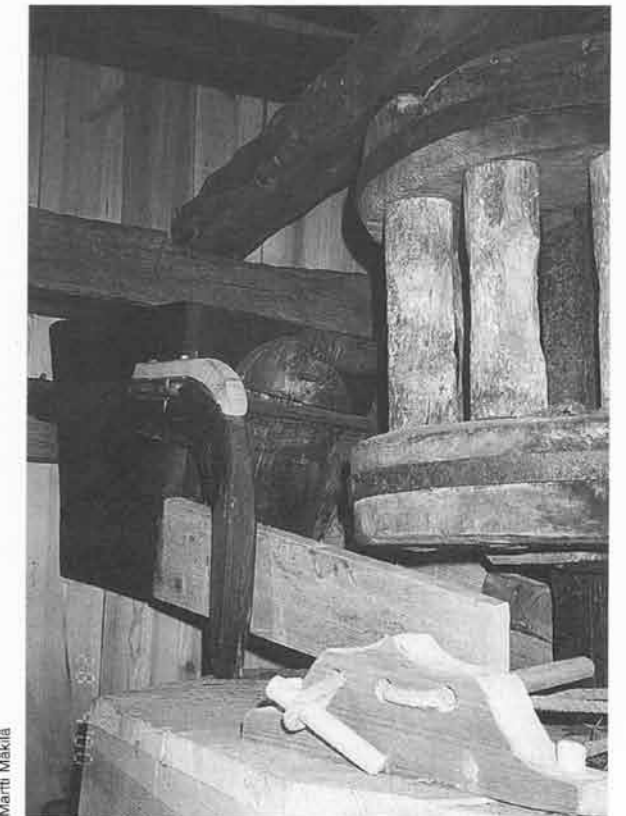

Mamsellimyllyn
rakenne

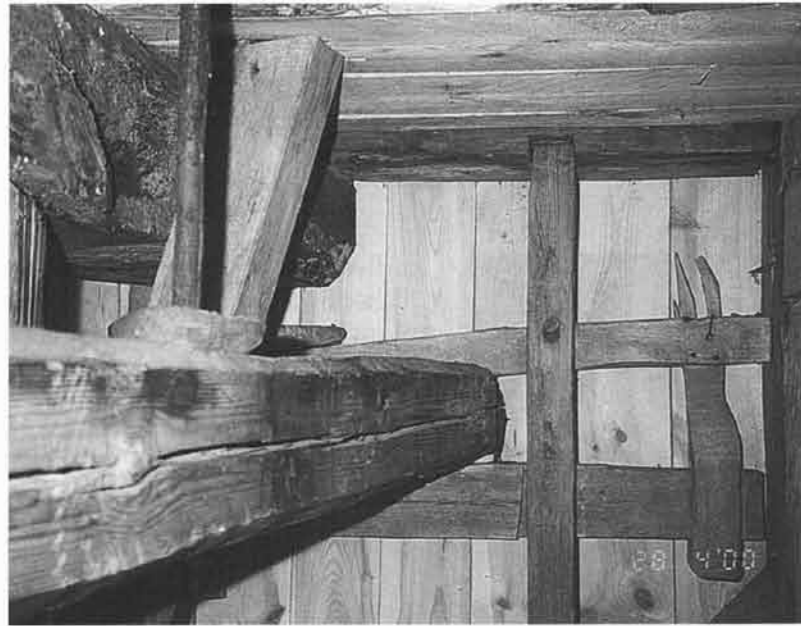
myllyrakennelma perustettiin. Siipiakseli oli parhaimmillaan tamesta. Siipirattaan pyörivän liikkeen välitti kiville lyhty, joka oli perusrakenteena jokaisessa myllytyypissä. Lyhtyyn kiinnittyvä nelikulmainen väkirauta paitsi pyöritti yläkiveä myös tuljutti siihen tukeutuvaa jyvien syöttölaitteena toimivaa porsasta. Jauhojen karkeusaste hoidettiin nostamalla ja laskeamalla yläkiveä säädettävään orpaanportaaseen tukeutuvan kyrpäraudan välityksellä.

Myläriin työ vaarallista puuhaa

Jalkamylly oli tyyppinä varhaisin ja yleisin. Tavallisen jalkamyllyn jalka tuettiin hirsisalvoksella ja ki-

Näkymä kivilavolta. Oikealla "lyhty", taempana jyvien syöttölaitte l. "porsas"

Mariti Mäkilä

Jauhinkivien säätö tapahtui "orpaanportaassa" olevaan "sammakkoon" tukeutuvan "kyrparaudan" välityksellä. Orpaanporras nostettiin ja laskettiin seinällä olevan kiilalaitteen avulla.

vikuumalla. Kontti- eli varvasmyllyssä jalka tuettiin alushirsiin vahvoilla pöngillä ns. varpailla. Jalkamyllyn huonoja puolia olivat sen kaatumisalttius ja kivien tärinä. Hoidollisesti se oli myös raskas, koska säkkilavot sijaitsivat myllyn yläosassa.

Hollantilaisen mallin mukaan rakennetuissa myllyissä kivipari sijoitettiin alakertaan. Ainoastaan yläosa myllyssä oli kääntyvä, mikä suuresti lisäsi myllyn vakautta ja hoidettavuutta. Tähän malliin perustui harakkamyllyn rakenneratkaisu, jossa myllyn alakerta oli aittamainen. Yläosan siipirasakenne pyöri katon läpi viedyn "hongan" varassa. Lyhyiden siipiensä takia tämä myllytyyppi oli varsin pienitehoinen.

Salvostamalla ylös rakennettu, seiniin tukeutuvalla yläosalla va-

Kräkälän mylly vuonna 2000

Mariti Mäkilä

rustettu mamsellimylly oli tuulimyllykauden pisimmälle kehitetty, tehokkain ja kiistatta upein myllymalli. Tämän väitteen paikkansapitävyyttä voi vielä tänä päivänä tutkailla Turussa Samppalinnan

mamsellin äärellä.

Tuulimyllyjen runkorakenteet olivat paitsi järeitä myös joustavia. Viisi- kuusimetristen "armien" pyörivä liike olisi helposti murtautunut liian kireäksi tehdyn rakenteen - myös kuluvia puuosia piti pystyä nopeasti vaihtamaan. Myllyn kaatuminen ja tilan omistajanvaihdos toivat eteen myllyn purkamisen ja uudelleen kokoamisen. Tilalta muuttava isäntä vei irtaimistoon luettavan tuulimylly(koneen) mukanaan uudelle omistukselleen ellei toisin ollut sovittu.

Myllyt kuin palapelejä

Edellä kerrotun vuoksi myllyn rakenteet olivat osa osalta tarkkaan numeroituja kokoamisen helpottamiseksi. Myllyillä ja sen varaosilla lienee tehty myös kauppaa. Tästä esimerkkinä Merimaskun Kräkälän mylly, jonka järeä tamminen siipirattaan akseli on vuodelta 1714, itse myllyn rakentamisvuoden ollessa 1778.

Myllymäet olivat varmasti ihanteellisia kokoontumispaikkoja niin nuorisolle kuin muullekin väelle. Nouseminen käydessään varsin pelottavan tuntuiseen myllyyn onnistui kuitenkin harvemmiten, useimmiten tarvittiin mukaan pulloitettua rohkeutta. Itse mylly oli miesten maailmaa - ties millaiseen onnettomuuteen naisen asioihin sekaantuminen olisi johtanut.

Päätyneen vuosituhanen alussa piirtyi eurooppalaisen kylän taivaanrantaan tuulimyllyn kuvajainen. Vuosituhannen päätymisen juhlisti senkin tuulimylly uudella tulemisellaan. Taivaanrantaan

piirtyvät jo siellä täällä uudet, nyt sähköä jauhavat tuulimyllyt. Kerankin historia toistaa itseään myönteisellä tavalla.

Ylityksiä salmen yli

Särkänsalmen silta 30-vuotta.

Terttu Kraemer

Rikkinaisen Lounais-Suomen rannikkolinjan vuoksi lossit ovat jo kauan olleet tieliikenteen käytössä välttämättömiä. Saarilla sijaitsevien asutuskeskusten ja mannermaan välille syntyi verraten varhaisina aikoina tieyhteyksiä, joiden merkitys oli lähinnä paikallinen. Saariston tieliikenneolot kehittivät hitaasti ja synnä oli se, että vilkas höyrylaivaliikenne aika- tauluineen mahdollisti säännöllisen matkustamisen kaupungista toiseen. Tosin kelirikkokausina oli vaikeaa löytää sopivaa kulkuneuvoa matkantekoon. Ruotsin vallan aikana alettiin jo rakentaa siltojakin, joista vanhimmat kivisillat ovat yli kaksisataa vuotta vanhoja.

Yhteydet mantereelle

1700-luvun lopulla rakennettiin maantie sotilaallisia tarkoituksia varten Rymättylästä Merimaskun kautta Mynämäelle, josta tie jatkui Yläneen kautta Oripäähän. Oletetaan, että ensimmäinen lossintapainen yhteys mantereelle Merimaskun kirkonsalmen yli olisi ollut jo vuonna 1790.

Toinen yhteys Merimaskusta mantereelle kulki Särkänsalmesta, Luonnonmaan ja Naantalinsalmen kautta. Särkänsalmen yli Luonnonmaalle Isonkylän rantaan järjestettiin venekuljetuksia ainakin 1800-luvulta 1930-luvulle saakka, jona aikana Järvenvuon Rantalassa toimi kestiekivaritalo ja ns. kyytiasema. Aina ei kiireisenä kesäaika ollut kuitenkaan mahdollista saada Rantalasta kyytiä, mutta silloin tulitiin Ritaperän mäkitupalaismökistä apuun ja kuljetettiin matkustajat yli. Ylisoutu oli toisinaan hyvinkin raskasta ja jopa vaarallistakin myrskysäällä, kun tuuli nosti aallokon ulapalta salmeen. Kilometrin pituiseen ylisoutuun meni paljon aikaa ja maksu oli sen mukainen, kolme markkaa.

Vieli lossinkin tultua ihmisten ja polkupyörien soutu jatkui salmen yli kahdella ruuhella, tosin jokainen jou-

Särkänsalmen silta vuonna 2000

Terttu Kraemer

tui itse soutamaan, koska lossi ei kuljettanut yksinäisiä kulkijoita. Vasta sotien jälkeen veneet poistuivat yleisön käytöstä.

Tieolojen parantuminen

1920-luvun lopulla Luonnonmaan tiekunta kääntyi Merimaskun ja Rymättylän kuntien myötävaikutuksella valtion puoleen anoen apua tieolojen ja Naantalinsalmen ylikulun parantamiseksi. Maantie Merimaskusta Naantaliin oli heikkokuntoinen, mutkikas ja varsinkin Kuparivuoren kohdalla siinä oli tavattoman jyrkkiä nousuja. Naantalinsalmi oli sitä paitsi ylitettävä lautalla, mikä taasen hidasti ja hankaloitti matkantekoa. Tie- ja vesirakennushallitus toimituttiin paikalla tutkimuksia, joiden pohjalta laadittiin viisi eri suunnitelmaa salmen ylityksen helpottamiseksi. Vain yhdessä ehdotuksessa päädyttiin sillan kannalle ja muissa ehdotettiin lautarakaisun parantamista. Eduskunta päätti kuitenkin, että

paikalle oli rakennettava silta, jolle Turun ja Porin läänin maaherra antoi lupapäätöksensä vuonna 1931. Kultarannalla, Tasavallan Presidentin kesäasunnolla oli oma merkityksensä siltaratkaisuun ja toisaalta katsottiin liikenteen kasvavan tällä tieosalla niin, että tulevaisuuden kannalta silta on välttämätön. Näin Naantalinsalmen siltarakennus oli osa vuosina 1931-36 suoritettua Naantali-Luonnonmaa-Merimasku maantien parannustyötä.

Merimaskulaisille ja rymättyläisille 14.7.1934 käyttöön vihitty Ukko-Pekan silta oli ensimmäinen kiinteä henkireikä mantereelle.

Särkänsalmen lossi

Tieyhteyksien nyt parannuttua ja Ukko-Pekan sillan valmistuttua Särkänsalmeen saatiin kesällä 1935 lossi. 550 metrin levyinen salmi ylitettiin nyt uudenaikaisella vajerin avulla ohjattavalla potkurivetoisella teräsproomulla, jonka kantavuus oli 12 tonnia. Proo-

Ukko-Pekan silta

mun leveys oli 6 m, pituus 12 m ja korkeus 1 m. Kummassakin päässä lossia oli jääkaaret. Lossin toisella kyljellä sijaitti 16 hevosvoiman Andros-moottori. Voimansiirto potkurien akseliin tapahtui hihnojen avulla, ja moottori pyöritti jompaa kumpaa lossin päihin asennetuista potkureista, aina ajosuunnan mukaan. Teräsproomu rakennettiin ab Crichton-Vulcan oy:n telakalla Turussa.

Aluksi lossi toimi ns. urakkaperiaatteella ja kustannettiin lääninhallituksen varoista. Lossin kuljetus ja osin hoitoonkin myytiin huutokaupassa urakalla suoritettavaksi alimman tarjouksen tehneelle yleensä kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Urakkasummaan sisältyi myös tarvittavien apumiesten palkat ja vakuutusmaksut. Vuoden 1948 tielaki uudisti käytäntöä siten, että mm. Särkängsalmen lossi siirtyi Turun tiemestaripiiriin hoitoon. Tällöin siirryttiin yksivuotiseen sopimuskautteen ja tiepiiri alkoi maksaa myös lossin poltto-, voitelu- ja tarveaineet. Tiemestari vastasi lossin kunnan valvonnasta ja yhdessä nimismiehen kanssa hän katsasti lossin rungon, koneiston ja varusteet vuosittain. Urakkasopimuksessa veloitettiin lossari hoitamaan myös talvitien viitoitus jäälle, sitten kun se oli turvallista. Lossiliikennettä pyrittiin kuitenkin jatkamaan ympärivuotisesti ja usein väylän jäätyminen aiheutti ongelmia. Vasta 1960-luvulla lossikuljetuksen urakkejärjestelmästä luovuttiin ja lossikuljettajat siirtyivät tavallisen työntekijän asemaan. Särkängsalmen lossilla ovat toimineet urakoitsijoina ainakin Kosti Virtanen, Veikko Paavola, Sakari Virtanen ja Pauli Nilanterä.

Paineita sillan rakentamiseen

Yhteyksien parannuttua ja autokannan kasvaessa roimasti, alkoi saariston virrata kesäasukkaita. Yhä kasvava liikenne ja satoja metrejä pitkät

autojonot Merimaskuntiella loivat paineita lossin korvaamiseksi sillalla. "Särkängsalmen liikenneongelma on jatkuvasti ajankohdittainen. Se ei väisty päiväjärjestyksestä ennen kuin salmen ylitse suuntautuva ja yhä kasvava liikenne voidaan hoitaa pengeri- ja sillatien kautta. Jo nykyään kesäaikaan lossi kuljettaa jopa 1600 autoa vuoro-

kaudessa, mutta ennusteen mukaan automäärä tulee kasvamaan n. 3000:ksi. Millään lossipelillä ei tällaisia automääriä ajan pitkään kyetä kuljetamaan", näin kirjoitti Turun Sanomat 18.11.1965.

Edellisenä päivänä Rymättylän kunnantalossa pidetyssä neuvottelussa olivat ministeriön, lääninhallituksen, Turun tiepiirin ja saaristokuntien edustajat saapuvilla. Puolin ja toisin oltiin yksimielisiä siitä, että Särkängsalmen liikenneongelma on valtakunnallisesti tärkeä ja pikaista ratkaisua vaativa. Merimaskun ja Rymättylän kuntien taholta oltiin huolestuneita jatkuvasta muuttoliikkeestä saaresta mantereelle. Lisäksi todettiin, että tämä tie kuuluu vilkkaaseen "Seitsemän kirkon reittiin" ja on sellaisena tärkeä matkailun kannalta. Merimaskun kunnan edustaja, valtuuston puheenjohtaja Erkki Vainio kiinnitti erityistä huomiota Naantalissa työssä käyviin merimaskulaisiin, jotka joutuvat työmatkojen takia muuttamaan Naantaliin.

"Särkängsalmen esirippu"

Apulaispiiri-insinööri J. Levanto tiepiiristä totesi, että Särkängsalmen ylitse suuntautuvan liikenteen hoitaminen nykyisellään on tieviranomaisillekin perin vaikeata ruuhka-aikoina. Salmen yli lossiliikenne lieenee suurimpia kuin millään muulla lossipaikalla maassamme. Kesäkuukausina tilanne on erittäin

vaikea, sillä kanta-asukkaiden lisäksi rasittavat lossin kapasiteettia silloin myös kesäasukkaat. Lossin molemmille rannoille muodostuu jonoja, joissa olevat joutuvat odottamaan vuoroaan jopa 2-3 tuntia.

Tiepiirin toinen edustaja diplomi-insinööri Antti Yli-Paunu puolestaan kertoi, että Särkäng liikenteen järjestelysuunnitelma on jätetty Kulkulaitosten ja Yleisten töiden Ministeriöön. Ongelmana on kuitenkin se, että lossin päivittäin kuljettamien autojen määrä vaihtelee vuodenaikojen mukaan 200:n ja 1500:n välillä. Tähän lääninhallituksen edustaja varatuomari Tauno Ceder totesi yksikantaan, että "Särkängsalmen esirippu" olisi kuitenkin saatava poistetuksi mahdollisimman pian.

Seuraavana keväänä Varsinais-Suomen Maakuntaliitto ry. puolestaan lä-

Salmen ylitse talvella oli joskus hankalaa.

hetti kirjeen rakennusneuvos V. Skogströmille Tie- ja vesirakennushallitukseen. Kirjelmässä mainittiin, että Maakuntaliitto on yhteistyössä Lounais-Suomen, Loimaan ja Salon Seutukaavaliittojen sekä Turun Kauppakamarin kanssa laatinut ensisijaisesti toteutettavien tiehankkeiden kiireellisyysjärjestyksen, jossa mainittiin mm. Särkängsalmen pengerrys ja silta. Vetoomuksessa mainittiin: "Naantalissa ja Merimaskun välisen lossiyhteys on Rymättylän ja Merimaskun kehittymistä suuresti haittaava tekijä. Yleisen käsityksen mukaan Särkängsalmen lossi muodostaa asukasluvun vähentävästi vaikuttavan tekijän, ja onkin ilmeistä, että ellei nykyistä lossiyhteyttä kiireellisesti korvata nopeammalla ylitysmuodolla, ko. kuntien asukasluvun lasku tulee jatkumaan samansuuntaisena." Nopea ja ajanmukainen Särkängsalmen ylitys olisi edullista myös Varsinais-Suomen

matkailulle. Silloin kaavailtiin "Läntentietä" lauttayhteyksineen Taivasaloon ja Kustaviin ja aina Ahvenmaalle saakka.

Lossista nykyaikaiseen silltaan

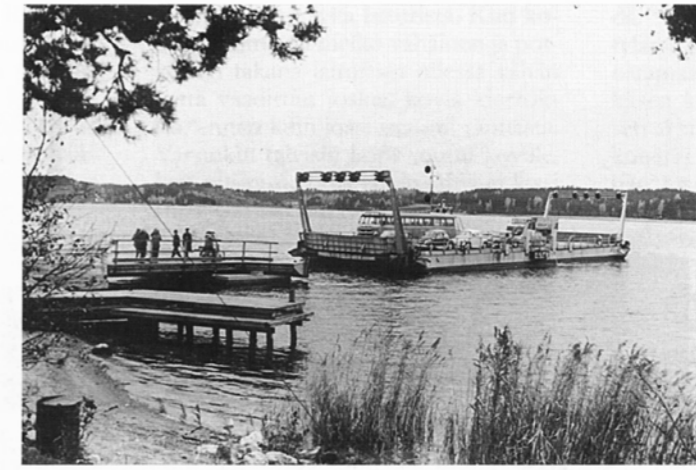
Vuonna 1968 allekirjoitettiin Särkängsalmen sillan urakkasopimus Merimaskun kunnantoimistossa, jonka kunniaksi juotiin voileipäkahvit. Tilaisuudessa olivat kunnan edustajien lisäksi pääjohtaja Martti Niskala TVH:sta, pääjohtaja Roos Wärtsilästä sekä Turun tie- ja vesirakennuspiiristä piiri-insinööri Matti Jääskeläinen, apulaispiiri-insinööri Jouni Levanto, suunnittelupäällikkö Antti Yli-Paunu ja rakennuspäällikkö Tarmo Säteri. Allekirjoittamisen jälkeen siirryttiin Turkuun Suomalaiselle Pohjalle päiväpalalle. Täällä pääjohtaja Roos yhtäkkiä tiedusteli, että paljonko saarella sitten on asukkaita, johon Erkki Vainio vastasi, että vajaat 3000 asukasta. Tähän Roos oli tokaissut: "Näin pienelle joukolleko silta tehdäänkin, hän oli luullut, että asukkaita on vähintään 13000".

Rahoitus oli vielä saatava kuntoon. Merimaskun ja Rymättylän pankit lupautuivat lainaamaan 800.000 mk ja Turun pankit 200.000 mk valtiolle. Valtiokonttori ei suostunut kuitenkaan ottamaan rahaa pankeilta, ainoastaan kunnilta. Maaherra Esko Kulovaaran johdolla lähti delegaatio Helsinkiin ja hän sai selvitettyä raha-asiat niin, että pankinjohtaja Numerla maksoi rahat suoraan Valtiokonttorille. Sillan rakentaminen voitiin aloittaa.

Ennen kuin suuret liittopalkkisillat tulivat yleisiksi, 1970-luvun alussa rakennetut levypalkkisillat tehtiin irrallisella betonikannella. Vuonna 1970 valmistunut Särkängsalmen silta herätti aikoinaan paljon kiinnostusta, sillä se oli ensimmäinen täysin kotimaisin voimin tehty suurehko teräspalkkisilta. Sillan kokonaispituus on 237,6 m ja ajoradan leveys 8,5 m. Sen alikulkukorkeus laivaliikennettä ajatellen on 16,2 m ja keskimmäisen aukon laivaliikenneleveys 20 m. Teräsrakennelmien paino on kaiken kaikkiaan 700 tonnia. Pengertieellä on pituutta 300 metriä. Siltatyö tie- ja pengerryskustannuksineen tuli maksamaan 7,7 milj. mk, josta sillan osuus oli 3,3 milj. mk.

Sillan suunnitteli insinööritoimisto

P.A. Tupamäki, alusrakenteet teki Syvärakenne Oy, teräslevyt toimitti Rautaruukki Oy ja teräksisen kansirakenteen urakoi Wärtsilä Oy ja TVL:n Turun piiri huolehti sillan betonikannesta sekä työn valvonnasta. Silta sijaitsee

Liikenteen sujumiseksi turvallisemmin, varustettiin lossi liikennevaloilla

erittäin kauniilla paikalla ja siitä syystä suunnittelussa paneuduttiin erityisesti sillan sopeuttamiseen maisemaan. Vaikutelman arvioinnissa käytettiin fotomontaasia, jota alettiin jo yleisesti käyttää 60-luvun lopulla tärkeille paikoille rakennettujen siltojen suunnittelussa.

Suuri unelma toteutui

Kolmekymmentäkuusi vuotta oli kulunut Ukko-Pekan sillan vihkiäisistä ja vihdoinkin odotus toteutui, kun Merimaskun ja Rymättylän kunnat saatiin yhdistettyä manner-Suomeen. Särkängsalmen lossi lopetti liikennöinnin tiistaina 14.7.1970 klo 14 ja siirsi tehtävänsä uudelle tulokkaalle - sillalle. Tosin vihkiäisseremoniat sillalla olivat alkaneet jo klo 12 Luonnonmaan puoleisessa päässä. Symbolisen sinivalkoisen nauhan leikkasi poikki silloinen Tasavallan Presidentti Urho Kekkonen. Arvovaltaisten kutsuvieraiden joukossa oli mm. liikenneministeri Martti Niskala ja muuta yleisöä oli paikalla noin 8000 henkeä. Tervehdyspuheen tilaisuudessa piti Rymättylän kunnanvaltuuston puheenjohtaja Leo Mustranta ja tämän jälkeen TVH:n edustaja rakennusneuvos Veikko Hottinen esitti katsauksen sillan rakentamisesta. Seuraavassa puheenvuorossa maaherra Esko Kulovaara totesi mm. seuraavaa: "Seisoessamme Särkängsalmen uuden sillan korkealla rantapenkereellä maalauksellisen saaristomaisen avautuessa näköpiiriimme, emme

voi samalla olla ihmettelemättä ja ihaillematta tähän salmeen rakennetun uuden ja mahtavan sillan kauniita linjoja. Mutta edessä avautuva näkymä tarjoaa ratkaisumallin myös siitä, miten saariston liikenneputmat lopullisesti voidaan poistaa. Enää ei rymättyläisten eikä merimaskulaisten tarvitse jonottaa riittämättömien ja hitaitten lossiyhteyksien vuoksi eikä pelätä epätasmaisuutta työ- ja matkailuun taikka tavara- ja matkailuun. Tämä koskee myös kaikkia tämän tien käyttäjiä."

Tilaisuuden jälkeen kutsuvieraat nauttivat lounaan Naantalissa Kai-vohuoneella, jossa tervehdyssanat lausui kaupunginjohtaja Jaakko Kalkas. Lisäksi puhuivat Merimaskun ja Naantalissa valtuustojen puheenjohtajat Markku Luotonen ja Liisa Maunu.

Ukko-Pekan silta pullonkaulana

Tuskin oli Särkängsalmen silta saatu vihittyä, kun alkoi uusi painiskelu Ukko-Pekan sillan leventämiseksi. Yli kolmekymmentä vuotta palveltuaan Naantalinsalmen sillat olivat käyneet ahtaiksi yhä kasvavalle liikenteelle. Liikenneturvallisuutta vaarantui, sillä kahden auton ohittaminen sillalla ei juurikaan enää antanut tilaa jalankulkijoille ja pyöräilijöille, joiden joukossa usein nähtiin myös silloinen Kultarannan isäntä, presidentti Mauno Koivisto. Vuonna 1985 valmistuikin uusi silta ja vanha silta jäi palvelemaan jalankulkijoita ja pyöräilijöitä. Muutaman vuoden päästä valmistui sillan jatkeeksi Suomen pisin autoliikennetunneli ja nelikaistainen moottoritie Turkuun.

Jälleen uusi kehitysvaihe

Kirkonsalmen sillan rakentaminen aloitettaneen vuonna 2001. Tulevan sillan mataluuden vuoksi kaikki veneet eivät tule mahtumaan sillan alta ja näin ollen pääsy Naantalissa vierasvenesatamaan vaikeutuu. Naantalissa Kylpylän hotellilaivalla on oma osuutensa asiaan. Näin ollen Särkäng pengertiehen ollaan puuhaamassa avattavaa läppäsiltaa. Tältä kaikelta olisi kuitenkin säästyttävä, jos 30-luvulla Ukko-Pekan silta olisi suunnitelmien mukaisesti rakennettu avattavaksi.

Elämää ja työtä lossirannassa

Maarit Lineri

Vain vähän yli kolme vuotta sitten, kun kesävieras ylitti lossilla Särkäsalmen hän saattoi kauniin kesäpäivänä erehtyä luulemaan lossarin elämää leppoisaksi ja jopa romanttiseksi.

Totuus tästä ammatista oli kuitenkin aivan toinen - se oli raskasta, kuluttavaa työtä. Työtä 24 tuntia vuorokaudessa, 365 päivää vuodessa. Siinä ei ruoka- tai kahvitaukoja tunnettu, kesälomat tai pekaskasvapaat olivat tuntemattomat. Lossareilla ei ollut mahdollisuus edes Joulun tai Juhannuksen viettoon. Lossin oli kuljettava satoi tai paistoi, aina kun joku tarvitsi kyytiä.

Lossit maanomistajien vastuulla

Lossi oli 35 vuoden ajan ainoa maantieteyhteys Otavan saarelta Luonnonmaan puolelle.

1700-luvun lopulla oli maassamme suoritettu ensimmäinen tieverkon laajennus. Se kuten myöhemmätkin teiden kunnossapitotoimenpiteet seuraavan sadan vuoden ajan tehtiin lähinnä sotilasstrategisista syistä ja siksi, että kruunun virkamiehet saattoivat virkaansa hoitaessaan kulkea esteettä paikasta toiseen. Kruunu määräsi maanomistajille velvollisuuden teiden ja siltojen rakentamiseen ja myös lossien ylläpitoon. Tämä käytäntö rasitti kuitenkin muitakin maanomistajia epäoikeudenmukaisesti ja niinpä vuonna 1883 tuli voimaan uusi tienhoitoasetus, joka määräsi tienhoitokunnat ottamaan tiet, sillat ja lossit virallisesti hoidettavikseen. Tienhoitokunta sai oikeuden määrätä lossimaksujen takat, jotka tuli kuitenkin alistaa maaherran harkintaan.

Vuosisadan vaihteessa alkoi liikenne kuitenkin lisääntyä niin, että itseinäistymisemme jälkeen oli tielaitos jäl-

Laaksosen linja-auto lossirannassa joskus 50-luvulla. Maisema on karun ja aution näköinen.

leen järjestettävä uudelleen. Vuonna 1921 tuli voimaan laki, jonka mukaan valtio otti huolehtia tärkeimmistä maanteistä. Näin myös niiden varteen jääneet lossireitit tulivat valtion hoitoon. Tämän jälkeen tuli käytännöksi, että lossi annettiin huutokaupalla urakalle 1-3 vuodeksi kerrallaan sille, joka lupautui asian halvimmalla hoidamaan. Urakan tarkoituksena oli, että lossitaksat sovitettiin siten, ettei lossin kunnossapito aiheuttanut valtiolle lainkaan kustannuksia. Käytäntö aiheutti kuitenkin niille, jotka joutuivat työssään käyttämään lossia paljon suuria kustannuksia valtio luopuikin lossimaksuista vuonna 1927.

Ainainen unen puute vaivana

Lossit olivat vielä viime vuosisadan alkukymmeninä enemmänkin suuria veneitä kuin varsinaisia maantielosseja, mutta autoliikenteen lisääntyessä tuli tarve kehittää niitä ajan vaatimuksia vastaaviksi. Samoin liikenteen edelleen lisääntyessä oli tarpeen laatia ja yhtenäistää lossien käytön järjestyssäännöt.

Kun Särkäsalmen lossiväylä avattiin vuonna 1935 liikenteelle, sai se heti alkuun sen ajan viimeistä mallia olleen teräsproomun. Otavan saaren puolelle rakennettiin lossitupa Ukko-Pekan

sillan rakennuksessa käytetyistä tukipuista. Rakennukseen tuli alakertaan tupia ja kamari, talon alla oli kellari ja yläkerrassa yksi huone. Pihapiiriin kuului rannassa ollut sauna, lossitien varteen jääneet puuliiteri, ulkokuone ja työkaluvaja. Lossituvan takana kallion kupeessa oli pieni korjaustelakka.

Lossinhoitaja asui perheineen alakerrassa ja apumies usein yläkerran yhdessä huoneessa. Apurin palkkasi lossinhoitaja itse omista varoistaan.

”Lossarin työ oli tyystin toista kuin tänä päivänä”, muistelee ”Auvan Saku” eli Sakari Virtanen omia lossinhoitajan aikojaan. Saku huusi työn itselleen joskus vuonna 56-57, hän ei muista itsekään tarkkaan vuosilukua. Hän oli ollut alkuun Paavolan ”Pappan” apumiehenä ja jatkoi työtä ”kun ei täällä saaristossa ollut muutakaan työtä tarjolla.” Kysyttäessä kumpi oli rankempaa talven ankarat kelit ja pimeys vai kesän jatkuva kiire, sanoo Sku hetken emmittään, että kyllä talvet ja syksy olivat rankempia. ”Kesällä antoi valo ja lämpö energiaa jaksaa, vaikka silloin joutuinkin enemmän valvomaan.”

Ainainen väsymyksen sanoo-kin Saku olevan noilta ajoilta päällimmäinen muisto. ”Ei niinkään se ruumiin väsymys, mutta se ainainen unen puute.” Työvuoro kesti tuolloin 24 tuntia ja sen jälkeen oli periaatteessa 24 tuntia vapaata. ”Sinä vapaa-aikana oli kuitenkin hoidettava monia omiakin asioita, kun oli tuolla Auvassa perhe ja oma maatilkkukin ..niin ja muutama elukka. Usein vielä joutui korjaamaan lossia vapaa-aikanaan. Ei siinä liiemmästi lomaa pidetty. Joskus kävi niinkin, ettei työvuoronsa aikana ehtinyt silmälistäkään nukkua. Ei kannattanut mennä sänkyyn ollenkaan. Lossituvan kylmässä eteisessä oli iso puulaatikko,

jonka päälle oli petattu jonkinlainen makuusija. Siihen saattoi vuoronsa aikana vähän pääätä kallistaa.” Saku muistelee, miten hän kerran, kun oli jo itse vastuullisena lossarina ollessaan tehnyt jo pitkän päivän ilman unta. ”Molemissa lossirannoissa oli puhelin, mistä saattoi soittaa ja kutsua lossia. Miehiä oli mennyt Merimaskusta ja Rymättylästä Naantaliin ilmeisesti hauskaa pitämään ja sitten yöllä soikin puhelin, kun osa halusi päästä kotiin. Minä sitten kysyin keitä kaikkia siellä oli ja kun kuulin niin tiesin, että kohta sieltä tulisi lisää. Sanoinkin niille, että odotelkaa nyt vähän aikaa, että tulee muitakin ennen kuin soitatte.”

Romantiikka kaukana

”Koneet ja vehkeet olivat siihen aikaan mitä olivat. Aina sai jotain paikkaa korjata. Koneesta paloivat usein laakerit, tai vaijeri luiskahti vetopyörän päältä tai meni jopa poikki.” Saku muistelee, että keran Paavolan aikana meni vaijeri kesken matkan poikki ja lossi lähti ajellehtimaan. Lossarin tulikin tarkastaa vaijeri säännöllisesti, rasvata koneet ja muutenkin suorittaa pienehköjä korjauksia itse. ”Vasta kun sotakorvaukset oli maksettu, alkoi kotimaassakin saada kunnan tavaraa. Sitä ennen ne oli mitä oli. Kulkijat vaan eivät meinanneet aina ymmärtää, jos lossi seisoi. Haukkuja siitä sai.”

Muutenkin olivat lossit toista luokkaa kuin nykyiset. Niiden kantavuus oli vähäinen ja koneiden teho heikko, varustus oli alkeellinen. Suuri ongelma oli vedenkorkeuden vaihtelu. Lossissa ei ollut laskeutuvaa ajoluiskaa, eikä laiturin päässä kelluvaa kantta. Vedenkorkeuden mukaan piti laiturin ajoluiskaa käsin säädellä joskus useitakin kertoja päivässä. Lossarin toimista huolimatta oli linja- ja kuorma-autojen ajo lossille ja siitä pois joskus todella hankalaa. Lossi oli lisäksi pieni ja sen kantavuus niin heikko, että raskaammat autot painoivat ajopään aina niin alas, että ajo oli joskus kuljettajillekin suorastaan vaarallista touhua.

Lossikuskien oli tiedettävä, miten lossinsa lastata. Lastauksen jälkeen lossari käveli laskemaan maantiepuomin, käveli takaisin lossille ja kiinnitti lossin

poikki kulkeneen ketjun, astui ahtaaseen koppiinsa ja toivoi, että lossi irtaisi rannasta suosiolla. Sama toimenpide toistui taas vastarannalla päinvas- taitaisessa järjestyksessä. ”Hauen leuat” eli ”kynnet”, jotka autoivat lossia kiinnittymään laiturin ja pysymään siinä estivät joskus raskaassa lastissa ollutta lossia irtautumasta laiturista. Kun koneen voima oli melko vähäinen ja potkurien takana laiturissa ollessa vähän vettä vaadittiin joskus kovia kierroksia, ennen kuin lossi irtautui rannasta. Varsinkin talvisin kone joutui koville, kun piti puskeutua jäihin Aina ei lossi siinä onnistunutkaan, vaan jään alla kulkenut ohjausvaijeri alkoi vetää lossin keulaa alas. ”Joskus jää antoi lopulta myöden niin, että pinteestä vapautuva vaijeri lennätti suuria jäänkappaleita kannelle. Jos niin ei käynyt, oli lossia peruutettava ja puskettava uudelleen.”

Kone oli ahtaan lossikopin alla. Se oli kopin ainoa lämmönlähde. Kesällä, kun kone kävi taukoamatta, kopissa tuli kuuma ja talvella, kun ajoa oli

Sakari Virtanen entisen työmaansa maisemissa keväällä 2000. Maisemat ovat paitsi rehevöityneet, myös villiintyneet. Lossirannan asukkaiden tekemät kauniit istutukset ovat enää muisto vain. Kuva on otettu samoilta kobbidit kuin edellisen aikeaman vanha kuva.

vähemmän oli koppi jääkylmä. ”Kun meni jääkylmään koppiin ajamaan alkoi lämpiävän kopin katosta tippua sulavan huurteen vesitippoja niskaan.”

Talvella kun salmi jäätyi oli kevyempää liikennettä varten käytössä jäätie, mutta linja-autoja varten oli pidettävä väylä auki. ”Talvella -50 oli kuitenkin niin kovat pakkaset, ettei väylää saanut millään pysymään avoimena. Silloin ajoi linja-auto jäätien päähän Merimaskun rantaan, tavarat lastattiin hevos-

kyytiin ja ihmiset saivat ylittää salmen kävelen. Toisella puolella odotti sitten toinen auto kyytiläisiä ja jatkoi eteenpäin.”

”Vaitiolovelvollisuus”

Saku muistelee, että monenlaisia ihmisiä ja tapauksia siinä työssä ehti nähdä. ”Kekkonenkin kävi usein Rymättylässä Jannea jututtamassa ja pysähtyi ostamaan rannassa olleesta Rinna Pitkäsen kojusta savusilakkoita.” Kaikkien akaiset rymättyläiset ja merimaskulaiset tulivat Sakulle tutuiksi. Näki hän lossikopistaan yhdessä kulkevan sellaisia parejakin, jotka eivät olleet keskenään naimisissa, mutta herrasmiehenä hän ei vielä mainitse nimiä. ”Lossinhoitajan oli oltava tiettyssä asioissa kuuro ja sokea.” Kyllä hän senkin tietää, että joskus kuorma-auton lavalla oli silakkakasan alla pirulasti piilossa, mutta ei se hänelle kuulunut. ”Kerran tuli yksi tuttu mies Luonnonmaan rannassa kovalla vauhdilla lossille ja sanoi, että nyt on kiire. Minä lähdin ajamaan ja vähän matkaa rannasta näin, kuinka poliisiauto ajoi rantaan. Taisin pelastaa miehen jostain pinteestä.”

Epäinhimilliset työajat ja lomien puuttuminen alkoivat kuitenkin yhteiskunnan muuttuessa olla ristiriidassa muun muassa työlainsäädännön kanssa. Paineet käytännön muuttamiseksi tasavertaiseksi muiden työntekijöiden kanssa sai tieviranomaiset vähitellen purkamaan vanhentunutta järjestelmää. Sa-

kari Virtanen ehti päästä tuntipalkkaiseksi lossinhoitajaksi vuonna 1965. Viisi vuotta hän ehti nauttia normaalisti työajasta ja kesälomista ennen eläkkeelle siirtymistään vuonna 1970. ”Ei ole tullut niitä aikoja ikävä. Oli se sen verran kovaa aikaa.”

Lähteet:
Sakari Virtasen haastattelu v. 2000
Tiemuseon raportteja 2/1995 - ”Tielikenteen palveluksessa”

HUNKERIN HISTORIAA

Matti Huovinen

Hunkerin saari on noin 37 hehtaarin suuruinen autiolohto Merimaskun kunnan lounaisosassa, aivan Velkuan ja Rymättylän kuntien rajalla. Hunkeri on ikimuistoisista ajoista asti kuulunut Merimaskun seurakunnalle. Seurakunnan omistuksessa on myös pääosa Liettisten saaren länsipuolesta, sekä Pikku-Haapaluoto.

Hunkerin saaren luontoa hallitsevat kaksi suurta ulappaa, pohjoisessa Yllänpäänaukko, ja etelässä Laisaarenaukko. Navakalla tuulella ei pienellä soutuveneellä ole hyvä lähtee ylittämään näitä vesiä, joissa aallot voivat yltyä myrskyksi asti.

Lohi ja Lohen Haikka -kalliota ja hiekkää

Hunkerin saaren suurempi pohjoisosa on kallioista, luonnontilaista metsikköä. Saaren pienempi, pitkänomainen eteläosa on nimeltään Lohi. Lohen kanta-asukkaita ovat muurahaist, joita Lohessa on paljon. Kesäaikaan on Lohessa hyvä kulkea saappaat jalassa, etteivät muurahaist kovin pahasti pääse puremaan.

Hunkerin saaren keskikohta on nimeltään Lohen Haikka. Lohen Haikka on matalaa hietikköä. Hunkeri kuuluu ilmeisesti samaan geologiseen hiekkamaaperä-alueeseen kuin Iskola. Iskolan pellothan ovat tunnettuja hyvinä, hiekkaisina perunapeltoina. Vaikka Hunkerissa sataisi paljonkin vettä, hiekkamaa imee veden ja kosteuden nopeasti. Hunkerissa ei ole koskaan tarvinnut tarpoa kurassa eikä liejussa eikä savessa. Hunkerista on kesällä helppo löytää kuiva istumapaikka.

Lohen eteläkärki on nimeltään Kivinokka. Rantavesi Kivinokan edustalla on matalaa kivikko, joka veneellä kuljettaessa on kierrettävä riittävän kaukaa. "Pitää kunjoittaa tätä nokkaa" (Reino Suominen), muutoin vene helposti saattaa karahda kiville. Moottoriveneet Iskolan ja Liettisten välillä ovat kuitenkin aina voineet

kulkea Kivinokan ja Pihlajakarin välistä, jossa on pienelle veneelle riittävän syvä rauma. Seurakunnalle myös kuuluva kaunis Pihlajakari kasvaa komeita, tuulentuivertamia mäntyjä.

Luonnontilainen Hunkeri

Hunkeri on ollut ammoisista ajoista alkaen aivan luonnontilassa, luonnon helmassa. Hunkeria on aina suojeltu, ilman mitään virallisia sopimuksia, jo ennen kaavan tekemistäkin. Hunkeri on vihreää niittyä, kallioita, pensaikkoja, metsikköjä ja joutomaata. Rannat ovat erikoisen kauniit, ja nykyisin on saaren itäranalla purjehdelle hyviä ankkuri- ja suutvenelle on myös itäranalla suojaisia ranta. Saari on ollut pääasiassa ihan käyttämätön, yksinäinen ja hiljainen saari, jossa ei ole ollut laituria eikä vesiliikennettä. Asuntoja Hunkerissa ei ole ollut, tuskin milloinkaan.

Kalastus Hunkerin lähivesillä on ollut paikallisille ammattikalastajille tärkeä elinkeino.

Merimaskun seurakunta omistaa huomattavan laajat vesialueet Liettisten ja Hunkerin ympäristössä. Kun yhteiset vesialueet ovat jakamat, ei seurakunta ole katsonut voivansa vuokrata vesiään muille kuin niille ammattikalastajille, jotka ovat seuraaviksi suurimpia, näiden yhteisten vesialueiden omistajia. - Tästä vuokraamisesta on seurakunnalle ollut se etu, että Liettisten väki on seurakunnan puolesta toiminut epävirallisena "talonmiehenä" Hunkerissa. Olemme voineet luottaa siihen, että Liettisten perhe on pitänyt silmällä myös Hunkeria, ettei siellä pääse tapahtumaan mitään sopimatonta eikä asiaankuulumatonta.

Menneinä vuosikymmeninä Hunkeria on käytetty kesäaikaan kotieläinten laitumena. Lehmät ovat käyneet täällä laitumella, samoin hevoset. Lehmä piti tietysti käydä veneel-

lä joka päivä lypsämässä. Eläimet kuljetettiin keväällä saareen ja syksyllä saaresta takaisin kotiin suurilla silakkaruuhilla. - Talvella metsästäjät pitivät Hunkeria jäniksenmetsästyksen ihannepaikkana. Täällä on ollut paljon jäniksiä.

Hunkerista on 1930- ja 1940-luvuilla monina talvina kaadettu polttopuuta Merimaskun kirkon ja Merimaskun pappilan lämmittämiseen. "Täältä maasta kaadettiin puita ja vietiin Merimaskuun" (Kaino Raivonen). Merimaskun kirkkoahan lämmitettiin vuoteen 1953 saakka haloilla. Kirkkosalissa oli vastakkaisissa kulmissa kaksi suurta kamiinaa, jotka pitivät kirkon pakkasellakin lämpimänä. - Hyvänä talvena, siis kovalta pakkasella, mikäli jää kesti, polttopuuta kuljetettiin siis Hunkerista Iskolan kautta kirkonkylään. Kuljetus hoidettiin aikaisemmin hevosilla. Ainakin Väinö Lehtonen (1905-1982), Oskari Luotonen (1898-1984), Asser Virtanen (1907-) ja Pauli Virtanen (1914-1993) ovat tässä työssä olleet, välistä viidelläkin hevosella yhtäaikaan. Yhteen hevoskuormaan saattoi mahtua kolme mottia halkoja.

Sotien jälkeen polttopuuta kuljetettiin muutamina talvina myös traktorilla. Kun jää oli tarpeeksi paksua, se saattoi kestää jopa vanhanaikaisen, pienen traktorin. "Täytyy tietää virtapaikat" (jotka ovat heikkoja kohtia jäässä, Kaino Raivonen). - Nythän ovat monet viimeksi kuluneet talvet olleet niin leutoja, ettei jää ole kestänyt edes ihmistä. 1940- ja 1950-luvuilla saattoi jonakin talvena olla toisinaan 50 senttiä taikka jopa 60 senttiä paksu jää; ennätys lienee ollut eräänä sotatalvena, jolloin mitattiin paikoitellen jopa 80 sentin paksuja kohtia.

Paitsi Hunkerista, myös Liettisten saaresta kuljetettiin sekä polttopuuta, mutta myös propsia ja tukkia.

1930-luvulla naapurisaaren, Yllänpään isäntä, kalastaja Oskari Raivonen (1889-1959) oli saanut seurakun-

nalta luvan hakata halkoja Hunkerista. Niinpä hän saattoi kaataa Lohesta isoja mäntyjä, joita sahattiin justeerisahan kanssa; oksatkin olivat "kauhioita" (valtavan suuria).

Seurakunta olisi kovin kiitollinen, jos vapaaehtoiset "keräisivät kapuloita", toisin sanoen korjaisivat talteen maastosta polttopuiksi kelpaavia oksia. Se olisi metsänhoidollisesti hyvä teko, paikat tulisivat siistimmiksi, ja leiriläiset saisivat keittokatkokselle polttopuuta. Polttopuuta saisi keittokatkoksessa olla varastossa vaikkapa enemmänkin. Tällaista työtä voitaisiin tehdä vaikkapa talkoilla. Paljas hako saa kyllä jäädä maastoon, minne se aikanaan lahoaa.

Hunkerin lastenleiri
28.7. - 1.8.1999

Erikoisena muistona kerrotaan, että sodan jälkeen joku naantalilainen mies oli eräänä syksynä salaa, ilman lupaa ruvennut keittämään Hunkerin metsien piilossa pontikkaa, siis kotikeittoista alkoholia. Sehän oli luvattonta, ja kun asia tuli tietoon, kons-taapeli Viljo Sahlsten kävi hävittämässä tämän luvattoman tehtaan ja kaatamassa valmiit pontikkajuomat maahan. - Asianomainen mies taisi saada rangaistukseksi sakkoja.

Kesäleiritöiminta alkaa

Seurakunnan kesäleirejä on Hunkerissa pidetty alkaen vuodesta 1973, jolloin pastori Matti Huovinen ja nuorisonohjaaja Reino Merikallio pitivät ensimmäisen poikaleirin. Poikaleiri pidettiin myös kesällä 1974. Ty-

töt pääsivät mukaan kesällä 1975, ja siitä alkaen on näitä poikien ja tyttöjen kesäleirejä pidetty Hunkerissa joka kesä.

Hunkerissa oppii aistimaan kaikki neljä vuodenaikaa herkästi. Kymmenet, jopa sadat lapset ovat päässeet haistamaan raikasta meri-ilmaa, oppimaan leiriytymistaitoja, purjehtimaan, uimaan, pelaamaan pallopelejä, osallistumaan pikku kilpailuihin, laulamaan nuotiolauluja, leikkimään nuotioleikkejä ja nauttimaan kesästä. On tehty mustikkaretkiä, joilla on kerätty mustikkakeiton ainekset. Viime vuosina on järjestetty erilaisia luontopolkuja, joiden tehtävärasteilla on opittu uusia asioita luonnosta.

Kun saarella on muurahaiskekoja, on "Keonkierto" tullut suosituksi luontopoluksi. Myös Hunkerin leirikirkko on tullut tutuksi, ja siellä on pidetty Jumalanpalveluksia; onpa siellä toimitettu kerran aivan oikea avioliittoon vihkiminenkin.

Leirielämä kasvattaa - niin lapsia kuin ohjaajakin

Hunkerissa lapset oppivat huolehtimaan itsestään ja kavereistaan. Hunkerissa oppii kunnioittamaan merta ja luontoa sekä elämään luonnon ehdoilla. Kavereista on aina huolehdittava hyvin, ja varsinkin uimarannalla ja merellä, ettei pääse tapahtumaan mitään ikävää.

Kesäleirien johtajat ovat olleet pääasiassa vapaaehtoisia isä ja äitejä.

Seurakunta lausuu heille suoritettua vapaaehtoisesta työstä ja vastuunkantamisesta parhaat kiitokset.

Hunkeriin rakennettiin vuonna 1989 noin 30 neliömetrin suuruinen keittokatos, sekä vuonna 1994 noin 43 neliömetrin suuruinen saunarakennus, molemmat seurakunnan kustannuksella, mutta paljolti talkootyönä. Nämä rakennukset ovat antaneet leireille tiettyä turvallisuutta. Seurakunta lausuu tekijöille parhaat kiitoksensa.

Hunkerin järjestyssäännöiksi on laadittu luonnos, jonka pääkohdat ovat: 1) Älä polta saarta. 2) Älä katko eläviä puita. 3) Jätä muurahaist ja pesät rauhaan. 4) Minkä tuot, sen

viet - älä roskaa. 5) Tee jokin vastapalvelus, siivoamista aina riittää. 6) Kalastus oikeuden voi myöntää vain kalastuskunta. 7) Kaivovettä ei suositella juomavedeksi keittämättä. 8) Saunamökin käyttäjä säännöt.

Seurakunta toivoo, että koko Hunkeri saisi pysyä luonnontilaisena puistona, leiripaikkana ja seurakunnan yhteisenä virkistymispaikkana. Yksityisille ihmisille ei Hunkerista pitäisi "kehittää" niin, että luonnontilainen tuntu katoaisi. On tärkeää, että josakin vielä on jäljellä aitoa ja puhdasta, rauhallista ja kaunista luontoa. - Seurakunta toivottaa Hunkerin kävijöille turvallista, miellyttävää ja virkistävää luontoretkeä ja leiriä.

Vappikaupasta se alkoi

Maarit Lineri

Merimaskun eittämättä kuului sin kioskinpitäjä oli tällä hetkellä Naantalissa toimiva Onni Villiruusu - yrittäjä henkeen ja vereen.

Onni Villiruusu kävi jo pikkupoikana pientä kauppa merimaskulaisissa taloissa. Usein hän katosi kesken poikien touhujen joukosta ja lähti myyntireissulleen. Kaupan Onnilla oli milloin mitäkin pientä - nauhoja ja nappeja. Joulun aikaan oli Joulukortteja ja -koristeita. Kaupankäynti oli Onnilla verissä. Jo tuolloin koulupoikana hän päätti, että 14 vuotiaana hän avaa Merimaskun kirkonkylään oman kioskin. Aika lähellä toteutumista se olikin. Urheiluseura Ahdon kanssa oli jo sovittu, että heidän kioskia Onni rupeaa vetämään ja paikkakin oli jo katsottu Osuuskaupan tiloihin, mutta Onnin vanhempi sisko meni Turussa Osuuskaupan johdolle sanomaan, että jos te jollakin sen kioskin annatte niin ette suinkaan meidän Onnille. Siihen se jäi.

Ei elinkeinolupaa alaikäiselle

Ei kuitenkaan mennyt kuin pari vuotta, kun kioski- asia tuli Onnin mieleen uudelleen. Hän oli ollut koko talven Turussa töissä, ensin leipomo Paulassa ja sen jälkeen Turun Pelti ja Metallissa juoksupoikana. Yhtenä kertana keväällä hän oli taas kerran tulossa työstä kotiinsa. Oli mahdolloman kaunis ilma ja hän nojaili linja-auton kuljettajan rinnalla lossin kaiteeseen. Kuski rupesi siinä ääneen ihmettelemään, ettei kukaan ole älynnyt pistää kioskia pystyyn tuonne Luonnonmaan rantaan. - Siinä kävisi varsinkin kesäisin kovastikin kauppa, kun ihmiset jonot-

Kioskikulttuuri on sen verran vaikuttanut suomalaisen maalaiselämään, että sitä on pidetty oikein laulun arvoisena. "Kirkonkylän kioskilla" tapahtui iskelmä-säkin monia asioita, ja niin myös oikeassa elämässä.

Onni Villiruusun ensimmäinen kioski Särkännäsalmen rannalla vuonna 1954

tavat lossille. - Melkein siltä seisomalta alkoi Onni puuhata asiaa. Lierannassa oli Grönholmin tiehaarassa tyhjilleen jäänyt kioskirakennus. Tietämättä vielä edes paikkaa mihin kioskinsa veisi, kävi Onni ostamassa kioskin itselleen. Vasta sen jälkeen hän alkoi kysellä kenelle Luonnonmaan lossirannan viereiset maat kuuluivat. Siihen aikaan ei ollut tapana pikkusioista tehdä turhia papereita, joten

Onnikin sai isännältä suullisesti luvan pysyttää kioskinsa rantaan tämän maille. Onni oli tuolloin vasta 16 vuotias poikana, eikä hänellä ollut hajuakaan liike-elämän laeista ja kaupankäynnin määräyksistä. Palava into ja suuri yrittämisen halu veivät nuorukaista eteenpäin. Jo Turussa juoksupoikana ollessaan hän oli solminut suhteita ja niin kuin nykyään sanottaisi luonut verkoston itselleen. Sen avulla hän sai ensimmäiset tavaransa hankittua kioskiin velaksi Wihurin tukkuliikkeestä.

Juhannuksen aika ja samalla koko kesän vilkkain aika lähenee. Tavaraa jo nosteltiin hyllyille ja kioskia viimeisteltiin, kun joku kysyi Onnilta, että kai hänellä on elinkeinolupa kunnossa. Eihän sellaisesta nuorella pojalla ollut tietoaakaan, mutta kuten ei myöhemminkään elämässä ei Onni nyt-

kään jäänyt sormi suussa ihmettelemään. Ei kun kiireesti Turkuun Lääninhallitukseen asiaa hoitamaan. Virkailija oli jo lyömässä leimaa paperiin, kun huomasi hakijan syntymäajan. "Ethän sinä voi mitään elinkeinolupaa saada, kun olet alaikäinen." Varmasti mies näki edessään olevan pojan ilmeestä, kuinka tämän maailma romahti. - Kioski ostettu, tavaraa paikat täynnä ja lisää tilattu - kaikki velaksi. Virkailija heltyi kuitenkin: "Jos minä nyt sit-

ten joustan ja muutetaan tuo nimi paperissa Onnista Ainoksi. Tulet sitten hakemaan uuden luvan kun täytät 21." Niin aloitti Onni ensin äitinsä nimissä uransa. Äiti ei tosin koskaan ehtinyt sairautensa vuoksi nähdä poikansa kioskia kuin valokuvissa. Niin kioski avattiin 23.6.1952 tasan kello 12.00. Kello kaksitoista oli luvan mukaan oikeus avata kioskit ja siitä Onni piti silloin kiinni.

Jäätelöt mereen

Kauppa alkoi käydä. Kioskissa myytiin pääasiassa kahvia paketeissa, juomia, makeisia, leipiä, jäätelöä ja munkkeja. Kovan kysynnän vuoksi alkoi Onni myydä myös sokeria, mutta siitä nousikin iso haloo. Sokeri oli elintarvike, mitä kioskeilla ei siihen aikaan ollut lupa myydä. Sen taiste-

litteinen puhelin ja lopulta toinenkin, mutta sen hän sai takaisin pienen köydenvedon jälkeen.

Kioskikauppa oli -50-60 -luvuilla niin vilkasta, että Onni perusti 60 -luvun alkupuolelle Iskolan sillan pieleen toisen kioskin ja sen jälkeen vielä Särkännäsalmen Merimaskun puoleiselle rannalle kolmannen. Alkuun kun

Tällä paikalla sijaitsi Onnin kioski vielä 30 vuotta sitten, nyt ranta on kesäpaikkana.

lun Onni kuitenkin voitti ja Särkännäsalmen kioskilta sai sokeria edelleen. Tavara tuli Turusta linja-autoilla ja aamulla tulleet tuoreet munkit saattoivat jo ennen iltapäivää olla lopussa. "Kesällä," kertoo Onni "toi aamulla maitoauto ensimmäiset jäätelöt jäihin pakattuna. Jäätelön säilytys-tilat olivat pienet ja alkeelliset. Ei ollut pakastinta. Vain kaappi, missä oli suolaa ja jäitä. Se piti aina pienen määrän kerrallaan kylmänä. Siksi oli jäätelöä tilattava monta kertaa päivässä. Yhtenä sunnuntaina toi aamulla linja-auto ensimmäisen lastinsa jäätelöä jo kymmeneltä. Sen jälkeen piti kahden tunnin välein tilata lisää. Lopulta Valiolla tilausta vastaanottanut kysyi: "Oleks taas kaikk' myynny, vai mereenk' sää niit heittelet?"

Puhelin oli tuiki tarpeellinen väline syrjäisellä kioskilla. Ensimmäinen puhelin vedettiin Merimaskun Kollolasta, mutta kun se oli käsivälitteinen ja joskus hidas, hankki Onni heti Naantalin automatisoitua omansa myös automaattipuhelimen. Puhelinyhtiöt eivät oikein hyvällä katsoneet, että pienessä kioskissa oli kaksi puhelinta. Niinpä linjojen vähäisyyteen vedoten vietiin häneltä ensin käsivä-

kioskeja oli vain yksi, hän pärjäsi yksin myyjänä.

Kioskiapulainen uimalla

Kioski avattiin ensimmäisen kerran yleensä Vappuna ja se oli avoinna lokakuuhun joka päivä kello kahdesta iltaan yhdeksään. Loppuvuosina Särkännäsalmen kioski oli auki lähes läpi vuoden. Myöhemmin kun kioskeja oli kolme, tarvittiin jo apuvoimia. Naimisiin mentyään sai Onni vaimosta hyvän apulaisen, mutta kolmas kioski tarvitsi vielä myyjää. Joskus oli työvoiman saanti todella vaikeata. "Kerran yksi nainen lupautui tuleman töihin, jos uin Särkännäsalmen yli. Tarve oli niin suuri, että pakko se oli tehdä. Minä uin ja nainen piti lupauksensa."

Merimaskun kioskit eivät suinkaan jääneet Onni Villiruusun ainoiksi yrityksiksi Vuosina 1968 -72 hänellä oli Naantalissa leipämyymälä, 1969-76 Muovi- ja lyhyttavaraliike ja 1975-83 nakkikioski. Hän kertookin, etteivät he vaimon kanssa aina nähneet toisiansa kuin vartin verran päivässä työmaata vaihdettaessa. Edellä mainittujen lisäksi alkoi Onni vielä Naantaliiin kioskiyrittäjäksi siirtyttyään ot-

taa vastaan pyykkiä pesulaan välitettäväksi. "Sitä sitten kuskattiin mopon tarakalla Raisiota myöden. Väliin talvella oli niin huonosti aurattuja teitä, että mopo tuskin liikkui."

Kioskin kulmilla kohdattiin

Vuonna 1970 kun Särkännäsalmen silta valmistui, loppui myös kioskin kannattavuus rannassa. Kesäasukkaat, jotka olivat olleet kioskien suurin asiakaskunta huristelivat nyt autoillaan yli Särkännäsalmen sillan. Kesämökkien säilytystilat paranivat ja siltaa pitkin pääsi omalla autolla nopeasti vaikka kaupunkiin asti täydentämään varastojaan. Onni siirtyi kioskikauppiyaaksi Naantaliin.

Kioskikulttuuri alkoi muuttua muotoaan. Enää eivät ukot keräänny kioskille hörppimään pulleamalaisista kaljapulloista pilsneriä, nuoriso ei kokoontu tanssireissullaan juomaan King Kolaa, eivätkä tenavat kinua paperiin käärittyä nekkua isältään. Kioski oli ennen paljon muutakin

Iskolan kioski ja sen hoitaja joskus 60-luvulla

kuin vain kaupankäyntipaikka. Se oli niin kuin kyläkaupat, maitolaiturit tai sillanpielet - kohtaamispaikka, missä aina tapasi tuttuja.

Nyt on jo pystytetty maaseudulle uusia maitolaitureita muistuttamaan meitä menneestä elämäntavasta. Kioskirakennuksetkin olivat ennen yksi yleinen osa maalaismaisemaa. Maitolaiturin lisäksi voisi joka kunnassa olla yksi kioski - vaikka vain nostalgian tähden.

Merimaskun kirkon vihkirijijy 50 vuotta

Maarit Lineri

50 vuotta sitten saivat Merimaskun Maamiesseuran naiset valmiiksi mittavan, koko talven kestäneen urakan. Urakan oli pannut alkuun edellisenä kesänä naisten kokouksessa puheenjohtaja Selma Salonen.

Merimaskun Maamiesseuran Naisosaston pöytäkirjan neljäs pykälä 29.7. -49 kertoo: "Puheenjohtaja ehdotti, että valmistettaisiin kirkkoon "vihkirijijy" ja vaikka asia oli uusi ja outo olivat kaikki heti yksimielisesti hankkeen takana ja päätettiin toimeenpanna villan keräys raaka-aineen hankkimiseksi ryijyn valmistukseen."

Vihkirijijy vuokrattavaksi

Pöytäkirjoissa ei ole tuon merkinnän jälkeen mainintaa siitä, miten asia lähti etenemään; miten varat saatiin kerättyä sodan jälkeisestä materiaalipulasta huolimatta, puhumattakaan kutojien nimistä. Todennäköisesti ryijy oli valmis 2.4.-50, tai ainakin niin valmis, että uskallettiin jo sopia ryijyn luovutuksesta. Luovutus tapahtui Sankarivainajien muistopäivänä 21.5.1950. Saman vuoden huhtikuun 24. päivän pöytäkirjaan on liimattu tapauksesta kertova lehtileike. Siitä käy ilmi, että ryijy oli tarkoitettu vuokrattavaksi Merimaskun kirkossa vihittäville pareille. Näin saadut varat tuli lahjoituksen mukaan käyttää sankarihautojen kunnistamiseen. Lehtileike kertoo myös, että ryijyn on suunnitellut emäntä Sylvi Salonen-Lehmuskoski. "Ryijyssä on käytetty väreinä liturgista vihreää - elämän, kasvun ja toivon väriä, sekä valkeaa - ilon, kiitoksen ja puhtauden vä-

Merimaskun kirkon kaunis vihkirijijy kuvassa ripustettu kirkon sakastin seinälle. Mustavalkoinen kuva ei tee oikeutta ryijyn kauniille, billityille väreille

riä. Symboleina siinä on ylä- ja alarcunassa Kristus -monogrammeja ja sivuilla Jumalan kaikki näkevää silmää kuvaavia kolmioita. Keskustassa on pilven reunasäteitä, jotka kuvaavat Pyhää Henkeä".

Arvokas ryijy tarvitsi hyvin säilykseen myös asianmukaisen säilytyspaikan. Maamiesseura teetti ja myös lahjoitti valkean reunakultauksin koristellun laatikon. Nykyisin arkku on maalattu samalla vihreällä, mitä esiintyy

ryijyssä.

50 vuotta sitten tilaisuudessa piti luovutuspuheen opettaja Nora Västilä ja ryijyn vastaanotti kirkkoherra Nurmi.

Itse talven aikana tehdystä työstä ei pöytäkirjoissa mainita. Ryijyn taakse on kuuleman mukaan kirjailtu nimilista tekijöistä, mutta enää sitä ei voi noin vain tarkistaa, sillä ryijyn korjauksen yhteydessä se on todennäköisesti jäänyt paikkauksen alle. Joitakin mukana olleita sentään vielä tavoittaa. Muistot ovat monella paljon jo haalistuneet, sillä onhan aikaa kulunut lähes ihmisikä, eikä yksikään kutojista ole enää aivan nuori.

Loimilangat loppuvat

Marja Tammelin on yksi mukana olleista. Hän kertoo olleensa silloin hiljattain nuorikoksi tullut, eikä hänellä ole omien sanojensa mukaan paljoa kerrottavaa ryijyn syntyhistoriasta. "Kun minulle sanottiin, milloin oli minun vuoroni mennä talolle kutomaan, niin minä menin." Sitten Marja muistelee, että ryijyn loimilangat olisivat loppuneet kesken ja ne jouduttiin jatkamaan. Asiasta on kuitenkin niin kauan, että hän ei ole muistostaan aivan varma. Oma muistelunsa Marjalla on muutamaa vuotta myöhemmin, kun kirkon restaurointitöitä tehtäessä haluttiin sakastiin uudet verhot. Restauroinnin valvojana toiminut konservattori Lindqvist maalasi värisävyn lankulle ja Paula Tammelin-Nurminen kulki Turussa liikkeestä toiseen hakemassa oikean sävyistä villalankaa. "Ei se ollut siihen aikaan helppo tehtävä, hyvä jos lankaa sai ollenkaan, saati sitten määrätyn sävyistä."

Pirkko Fabritiukselta, silloisen puheenjohtajan Selma Salosen tyttäreltä tiedustelen, oliko ryijyn valmistusajatus lähtöisin hänen äidiltään. Sitä ei

Pirkko osaa sanoa, vaikka pöytäkirja niin antaakin ymmärtää. Hän ei pysty vahvistamaan Marjan kertomaa tarinaa loimilankojen loppumisesta, eikä tiedä kehrättiinkö ja värjättiinkö kerätyt villat täällä itse. Myöhemmin haasteltavani kertovat, että Selma ne olisi värjännyt jos kuka. Siihen aikaan sodan jälkeen värjättiin usein langat itse, mutta määrät olivat sangen pieniä. "Kyllä Pirkko sellaisen lankamäärän varmaan muistaisi," sanoo haastateltava.

Pirkko kertoo, että Maamiesseuran salissa olivat suuret puut ja niissä istui aina kaksi kutojaa rinnakkain. Hän ei muista, kuten Marja Tammelin, että olisi ollut kolmea. Kolmen kutojan muistaminen saattaa johtua siitä, että paikalla oli aina yksi "päällekatsojaksi" valittu, joka pystyi auttamaan ja neuvomaan taitamattomampia. Kutojat olivat päättäneet, että paikalla tuli olla aina joku taitavaksi ja osaavaksi tunnettu. Sellaiseksi he valitsivat Maila Sariolan Askaisista. Tosin Mailalla oli jo tuolloin toinen jalka vahvasti Merimaskun puolella. Mailakaan ei pysty itse ryijyn alkuhistoriasta valottamaan mitään uutta. Kysyn häneltä varmistusta loimilankojen loppumisesta ja villojen värjäyksestä. "Minä jo tässä mietin, että kerronko siitä ollenkaan", hän sanoo loimilangoista. Sitten hän myöntää, että niin siinä pääsi käymään. Vielä 50 -luvun alussa kaikki tarvikkeet olivat jos nyt ei aivan kortilla, niin vaikeasti hankittavia kuitenkin. Yksi ostolupaa tarvinneista oli ryijyn loimilankoina käytetty kalastajanlanka. Vielä nykyäänkin kalastajanlanka on suosittu materiaali monissa käsityöissä ja kudonnassa, mutta 50 vuotta sitten olivat kalastajat etuoikeutettuja ostamaan tuota työvälineidensä raaka-ainetta. Todennäköistä onkin, että jotain sellaista kautta Merimaskun ryijyn loimilangat saatiin hankittua. Kukaan ei kuitenkaan ymmärrettävistä syistä halunnut luopua enemmästä kiintöistään kuin oli tarpeen, ehkäpä siksi loimet laskettiin tavallista "jämpimmin". Menekki yllätti kuitenkin tekijät ja Maila kertoo heidän Selman kanssa yhtenä yönä jatkaneen loimet yksi kerrallaan. "Onni oli kuitenkin, että jatkosolmut jäivät sitten lopulta tukille." Maila kertoo, että kutojatkin tekivät töitä joskus yöstä myöden. Tavallisin aika oli kuitenkin aamupäivän kymmenestä iltapäivän kolmeen. Molemmat naiset kertovat puhelimessa, että vaikka silloin oli kova pakkastalvi, ei sitä työtä tehdessä kylmää huomannut. "Päälle puettiin tarpeeksi vaatetta ja nuoria kun oltiin niin lämmin siinä

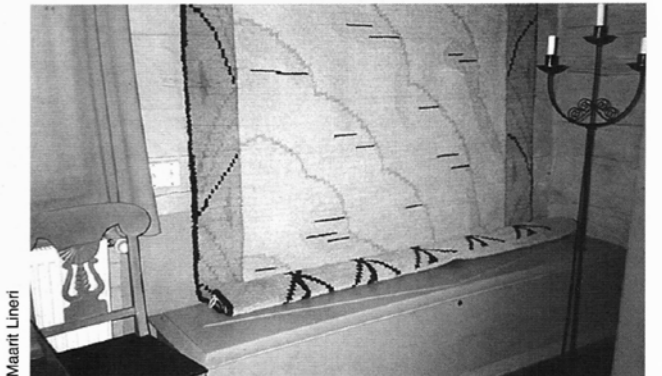
työtä tehdessä tuli." Muutenkin siihen aikaan oli totuttu asuinhuoneissakin paljon nykyistä viilempiin oloihin.

Kutojia yöstä myöden

Kutojan tehtävä oli myös leikata nukkalangat itse sopivan pituisiksi. Lanka kierrettiin sitä varten tehtyjen pulikoiden ympärille ja viillettiin uraa pitkin puukolla poikki. Viidessä tunnissa ei taitavaltakaan ryijyn tekijältä pitkää pätkää valmista synny. Työn saattoi sitä paitsi keskeyttää silloin tällöin paikalle äitiä katsomaan tulleet lapset. Helena Elorannankin pienet lapset tulivat talvella hiihtäen kotoaan katsomaan äitinsä ryijyn tekoa.

Seuraavaksi lähden haastattelemaan Eila Salmista mantereen puolelle Koivusaloon. Nyt pääsenkin niin lähelle ryijyn alkuhistoriaa kun se vielä on mahdollista. Eila kertoo, että mantee-reen puolelta se ajatus alkuaan lähti. "Pohjanmaalla niillä on paljon kauniita käsityöitä ja hyviä ideoita ja sieltä se

Ryijyn reunan alta näkyy sen säilytysarkuksi valmistettu puulaatikko. Kuvan vasemmassa reunassa pilkottaa Marja Tammelinin kutomaan verhoa.

varmasti tuli ensin tämäkin ajatus tuonne Karjalaisiin." Eila kertoo, että häntä pyydettiin ensin alkuun työn valvojaksi, mutta heillä oli juuri hankittu lehmä ja talonrakennus pahimmillaan niin mies sanoi, "...ettet nyt sellaiseen itseäsi sido." Siten oli Eilan luovutettava mieluinen tehtävä pois. "Alkuaan me halusimme, että siinä ryijyssä olisi ollut jotain merellistä aihetta, mutta se ei kai sitten sopinut kirkkoon ja kyllä kaikkien mielestä saatu malli oli kaunis." Eila kertoo, että suunnittelija Sylvi Salonen-Lehmuskoski oli Merimaskun Karjalaisten tyttäriä ja puheenjohtaja Selma Salosen käly. Monet käsityönystävät tietävät myös vuosikymmenien takaa Turussa Sylvi Salosen käsityöliikkeen, joka hänellä oli jo Merimaskun ryijyä aloitettaessa. Eila uskoo, että Sylvi Salosella oli osuutta lankojen saannissa. Siihen aikaan oli tapana, että villaa kerättiin vastakauppana ostettaessa valmiita lankoja, joten todennäköisesti villat vietiin Sylvi Salosen käsityöliikkeeseen ja vastineeksi

saatiin ostaa ryijylangat. "Tarkoituksena Maamiesseuran Naisjaostolla oli saada kodikkua kirkkoon. Sinne valmistettiin paljon muitakin, kuten alttarivaate ja alboja."

Eila muistelee itsekin ainakin kerran yöpynensä talolla ryijyä kutoessa. Mieskin oli kuulemma siellä yhtenä yönä. "Hannunruonan Paavo (Ruonamo) oli siellä meillä kipinämiikkona ja piti huolta siitä, että puita ja lämmintä püisasi. Ei siitä työstä mitään palkkiota kukaan saanut. Ei siihen aikaan ollut varaa edes kahveja tarjota kutojille, jokaisella oli omat eväät sen mitä oli. Vain Mailalle oli luvattu työn valvonnan rannekello, jonka hän sitten sai." Kovana pakkas- ja lumitalvena riitti Maamiesseuran talolla töitä myös talonmiehelle, Kalle Penttilälle. "Siihen aikaan kaikki osallistui talkoisiin mielellään, varmasti siellä kutojana kävi melkein kaikki kirkonkyläläiset. Kaikilla meillä oli perhettä ja monilla karjaa ja pieniä lapsia, eikä huushollin

hoito ollut niin helppoa kuin nykyään, mutta talolla järjestettiin monia erilaisia kursseja ja niissä käytiin ahkerasti. Sinne mentiin miten kukakin pääsi; kävelen, polkupyörällä, veneellä ja talvella tietenkin hiihtäen." Vielä haluaa Eila erityisesti muistaa Edith Salosta, joka ei kauppareitiltään ehtinyt itse kutomaan, mutta oli valmis milloin tahansa auttamaan kun ja jos vain voi.

Näin jälkikäteen kerätty kutojien lista on seuraavanlainen. Joku saattaa olla listalta unohtunut, mutta ken vain tietää jonkin uuden nimen toivovat nykyiset Maa- ja Kotitalousnaiset saavansa täydennystä luetteloon:

Helena Eloranta, Aili Toivonen, Liisa Pilka, Marjatta Ruonamo, Ritva Kapuinen, Pirkko Fabritius, Marja Tammelin, Maija Sirén, Maila Sariola, Eila Salminen, Sirkka Salonen, Hilka Mäkelä, Lea Ranki, Pirkko Saarela ja Selma Salonen (hän ei tietävästi osallistunut kudontaan, mutta kuuluu varmasti muista ansioista listalle)

Vuodepeitteestä seinäkoristeeksi

- ryijyn tarinaa historian valossa -

Maarit Lineri

Pappi vibkii
häävuoteen,
1400-luvulla

Kuva: Kaan Ulric; "Perhekuja"

Näin historian harrastajana kun ei ole vastuussa ajatuksistaan millekään instituutiolle taikka tutkijakollegoille, voi antaa ajatuksen lentää ja mielikuvituksen laukata. Tämä tuli mieleeni, kun aloin tutkia suomalaisen morsiusryijyn tarinaa. Mieltäni alkoi kiehtoa ajatus, mistä ylipäänsä ryijyn käyttö vihkitilaisuudessa on saanut alkunsa.

Ryijy vai eläimen talja

Itse ryijyn historia Skandinaviassa ulottuu aina viikinkien aikaan asti 800-900-luvulle. Silloin se oli halpa-arvoiseksi katsottu vuodepeite, joka muistutti enemmänkin eläimen taljaa kuin sitä ryijyä, mikä me tunnemme. Vanhin tieto ryijyn esiintymisestä maassamme tavataan eräästä kauppakirjasta

vuodelta 1495. Naantalin luostarin ja Maskun pitäjän Finnilän kartanon välisessä kauppakirjassa ryijy on yhtenä hinnan osana. Sitteen 1600-luvun jälkipuoliskolta alkaa löytyä tietoja huomenlahjana saaduista ryijyistä. Olivatko ne jo olleet morsiusryijyjä? Tässä kohden alkaa mielikuviutus laukata.

Keskiajalla nimittäin olivat monet tavat ja asiat toisin: Yöpukua ei tunnettu, vaan tapana oli nukkua alasti silloin oli lämmin vuodepeite tarpeen. Tarpeellinen se oli varsinkin nuorille pareille, joiden tiedetään nukkuneen jopa läpi talven lämmittämättömissä aitoissa. Nuoripari ei myöskään ennen 1100-lukua tarvinnut pappia vihkimään heitä miehiksi ja vaimoksi. Silloinkin, kun pappi satuttiin

paikalle kutsumaan tämä siunasi lähinnä häävuoteen, jossa vihkipari jo valmiiksi lepäsi ryijyn alla. Vasta 1200-luvulla parit astelivat kirkon ovelle yhteen liitettäväksi.

Vihille tulokset kainalossa

Papit yrittivät kuitenkin entistä enemmän sekaantua yhteiskunnan yhteen tärkeimmistä tapahtumista, eli perheiden perustamiseen. Sen seurauksena alettiin kirkon ovella tapahtuneen yhteenliittämisen jälkeen pitää kirkon sisällä erityistä "morsiusmessua". 1600-luvulle tultaessa oli vihkiminen saatu siirretyksi jo kokonaan kirkon sisällä tapahtuvaksi.

Liiton solmiminen oli jo ammoisista ajoista sisältänyt monenlaisia menoja ja riittejä. Kirkollinen vihkiminen ei suinkaan pois-

tanut vanhoja tapoja, vaan siitä tuli alkuun vain yksi uusi riitti entisten joukkoon. Vihilläolo oli monien uskomuksien ja enteiden hetki. Vihille mentäessä oli esimerkiksi oltava terve ja peseydyttävä huolella, jotta ei tulisi samalla vihityksi loppuelämäkseen tautiin ja täihin. Mukaan tilaisuuteen otettiin vaatteisiin kätkeytyä rahaa, villoja, viljaa, elohopeaa, tulukset - niiden uskottiin ennustavan rikkasta ja sopuisaa yhteiselämää. Morsian saattoi ottaa mukaansa saippuaa, millä sitten pestiin tulevien lasten silmät ehkäisemään sairautta. Liekö siis ryijykin tuotu alkuaan saamaan vihkitilaisuudesta ylimääräistä taikaa tulevia öitä varten?

Vai saiko ryijyn käyttö alkunsa Turun linnasta Katariina Jagellonican ajalta? Katariina toi nimittäin mukanaan 1500-luvun puolella välissä paitsi haarukan käytön myös yöpaidan. Hänen mainitaan myös laitattaneen kappelinsa alttarin eteen keltaisen turkkilaisen maton. Saattoi siis olla, että Katariinan pelkkä käytännön syistä tapahtunut maton käyttö kylmän kappelin lattialla otettiin kansan keskuudessa mielellään vastaan. Saatiinhan tästä kuninkaallinen esimerkki, jota ei pappienkaan sopinut paheksua ja voitiin tuleva hääyön peite kylmyyden torjumisen varjolla jälleen saattaa osaksi vihkiseremoniaa.

Kun nyt näin ruvettiin ryijyjä tuomaan julkisesti esiin, niiden koristeluun alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Ja tottakai niihinkin ilmestyi maagisia voimia

sisältäviä kuvioita, kuten onnea tuovaa Hannun vaakunaa.

Köyhät kirkossa - varakkaammat kotona

1700-luvulla oli vihkiminen jälleen siirtynyt kirkoista koteihin.

Vöyrin viimeiset suurbaat. Kuvassa näkyvät "morsiuspeite" ja hapsulihoidin koristellut seinät ja lattialla "morsiusryijy".

Kuva: T. Tuclor, Achren; "Svenska litteratursällskapets folkulussarkiv" valok. E. Hägglund

Vain köyhimmät ihmiset ja esimerkiksi lesket vihittiin kirkon sakastissa tai pappilassa. Vasta niinkin myöhään kuin 1930-luvulla kirkossa vihkiminen on muodostunut yleisimmäksi tavaksi.

Kun vihkiminen siirtyi takaisin

koteihin, alkoi vihkitilan koristelu saada lähes liioittelun makua. Vihkihuoneen seinät ja katto saatiin kauttaaltaan peittää valkeilla lakanoilla, seinille ripustettiin peilejä ja kukkia. Huoneeseen rakennettiin altari koristelluista tynnyistä,

sen eteen levitettiin moneen kerrokseen hapsullisia lakanoita ja päällimmäiseksi morsiusryijy. Siinä yläpuolelle saatettiin rakentaa vielä monista liinoista "morsiantaivas". Tällaista ylenpalttista koristelua tuskin papit olisivat kir-

koissaan sallineetkaan.

Morsiusryijy oli huomattavan tärkeä osa tyttöjen myötäjaisiä; nuoripari vihittiin sillä, se oli parin häyön peite ja myöhemmin leskeksi jäätyään nainen peri sen "lesken sänkyynsä". Runsaasti kuvioituit, kauniit ryijyt olivat 1700-1800 -lukujen ryijyn kultakauden aikana arvokasta omaisuutta, josta saatettiin riidellä aina käräjillä asti.

Ryijyt kunniaan

1800 -luvun puolivälissä alkoi kuitenkin korkeatasoinen ryijykulttuurimme rappeutua. Oli jopa uhkana, että kansanomaiset mallimme katoaisivat kokonaan. Ylioppilaat alkoivat kiertää maata ja kerätä kansantaiteeseen kuuluvaa esineistöä - myös ryijyjä. Vuonna 1879 perustettu Suomen Käsityön Ystävät alkoi vaalia suomalaista

käsityöperinnettä ja siitä tuli muun muassa modernin ryijyn suunnittelun ja valmistuksen valtakunnallinen keskus. Kansallisromanttikan nousun myötä löysivät taiteilijat uudelleen suomalaisen kansanomaisen ryijyn. Vähitellen tuli ryijystä jälleen muotivillitys. Vain toinen maailmansodan tarvikepuola vähensi ryijyn valmistusta, mutta rauhan palattua nousivat ryijyt uuteen kukoistukseen. Ryijyjä alettiin valmistaa julkiseen käyttöön, kuten vihkirijyiksi. Enää ne eivät olleet morsiamen henkilökohtaista omaisuutta, vaan kuuluivat osana kirkon tekstiileihin. Usein kirkot saivat niitä lahjoituksina. Tähän aikakauteen sijoittuu myös Merimaskun kirkkoon lahjoituksena saatu kaunis ryijy.

Yleensä seurakunnissa pidetään hyvää huolta varsinaisista kirkko-

tekstiileistä eli parametreistä kuten jumalanpalveluspuvuista, sekä alttarin ja saarnastuolin tekstiileistä. Aina ei kuitenkaan osata kiinnittää tarpeeksi huomiota myös kirkon muiden tekstiilien säilytykseen ja kuntoon. Kirkkotekstiileihin perehtyneiden mukaan tulisi kuitenkin kaikkia kirkossa käytettäviä tekstiilejä säilyttää ja hoitaa samanlaisella huolella ja arvonnolla. Kaikki ne kertovat meille oman aikansa historiaa.

Lähteet:

Kaari Utrio: "Perbekirja - Eurooppalaisen perheen historia"

Sarantola-Lempiäinen-Priha-Fröberg: "Kirkkotekstiilit"

Tuija Hännikäinen: "Ryijykirja"

U.T.Sirelius: "Suomen ryijyt", "Suomen kansanomaisia kulttuuria"

Maija-Liisa Heikinmäki: "Suomalaiset häätävät"

Lukijalle

Jälleen kerran sinulla on käsissäsi Merimasku-Seuran toimitama ilmainen "Myötätuulta Merimaskussa" -lehti.

Lehti on kaiken kaikkiaan ilmestynyt säännöllisesti vuodesta 1992 alkaen. Alkuvuosina siitä vastasi Merimaskun sivistystoimi, mutta vuodesta 1995 lähtien sen ilmestymisestä on vastannut Merimasku-Seura. Seura on halunnut lehden avulla palvella niin merimaskulaisia vakituksia asukkaita kuin myös kesäasukkaita, siksi olemme on pyrkineet toimittamaan vuosittain kaksi lehteä. Lehden ideoiminen, haastattelut ja ai-

neiston keruu, valokuvien metsästys, juttujen hankkiminen ja kirjoittaminen on uskomaton työsaika. Lehden toimittaminen merimaskulaisille ja postittaminen ulkojäsenille syö toimintamenoja.

Voit osoittaa tunnustukseksi työtämme kohtaan maksamalla oheisella tilillepanokortilla vapaaehtoisen, vaikka vaatimattomankin kannatusmaksun.

Merimasku-Seura kiittää etukäteen ystäviään.

Toivottavasti lehti tavoittaa kaikki merimaskulaiset taloudet. Me teemme sen suhteen parhaamme ja toivomme Postin tekevän oman osuutensa samoin.

Hyviä lukuhetkiä.

LV -URAKOITSIJA RUNO AALTONEN

Puh: 02-4369 588
0400-523 858

MAJOITUSTA TAATTISTEN TILALLA

- mökeissä ja huoneissa, myös kodassa ja laavulla
- 1700 -luvun pakarissa onnistuneet juhlat ja kokoukset
- retkeilyä, hevosajelua, ratsastusta

Karin & Markku Aaltonen, Merimasku
puh. 02-4369 583, 0400-828 108, fax 02-4369 913
www.kolumbus.fi/taattistentila

LASTUSEN KONEPAJA

Lako Forest Oy Ltd
Tel. 02-4369 600,
Fax 02-4369 165

Lastusen Konepaja Oy Ltd
Puh. 02-4369 108
Fax 02-4369 165

- Liike- ja maatalouskirjanpidot,
- Palkanlaskennat, Isännöinti
- Kiinteistönvälitys

Rajatie 2, 21160 Merimasku
Puh. 02-4367 010, 040-787 422

MERIMASKUN TAKSIT 10041

MERKKITUOTTEET TOIMISTOON JA KOTIIN

Olivetti
Hasler

TA TRIUMPH-ADLER

Philips

- kirjoituskoneet
- laskimet
- sanelukoneet
- kopiokoneet ja telefaxit
- huollot ja korjaukset

OY KONTTORIKONE

Varkkakuja 2, 20320 TURKU

Puh: 02-469 1800, iltaisin: 02-4369 430/Lehtimaa

AVOINNA

Ma 9 - 18.00 To 9 - 18.00
Ti 9 - 17.00 Pe 9 - 18.00
Ke 9 - 18.00 La 9 - 16.00
Su 10 - 14.00

M. RUUSUMO

Merimasku, puh: 02-4369 564

Lentoliput, laivaliput,
bussiliput, junaliput

Seuramatkat esim:
Aurinkomatkat, Finn-
matkat, Fritidsresor,
Tjäreborg

Matkanjärjestäjien
peruutus- ja
tarjoushinnat
myös meillä

Esitteet ja varaukset.
Hotellit, mökit, viisumit,
vuokra-autot ym.

TERVETULOAA MATKAKAUPPAAN

Travel Bureau
MATKAKAUPPA

Tullinkatu 16, 21100 Naantali, Puh. 02-4321 277
Vistantie 16, 21530 Paimio, Puh. 02-4734 701

SÄHKÖ **TIIMI** **ISTO LAAKSONEN OY**
921 436 9918, 9400 722 197
fax 921 436 7040
Merimasku

PARTURI
Hirsimäki & Aura

Hilkka Hirsimäki Pirjo Kangasmäki

UoleviRaadenkatu 1, 21100 Naantali,
Puh. 02-4351 764

**Hautaustoimisto
E. ja M. Lindström**

Henrikinkatu 2
(vastapäätä kaupungintaloa)

Puh: 02-4353 126

ark. 9 -16.00, la 9 -12.00, (myös iltaisin)

KENKÄ-KIKKA

Henrikinkatu 2, Naantali
(Kaupungintaloa vastapäätä)

Puh: **02-435 0087**

T-paidat,
fleecet,
farkut,

Asusteita aikuisille ja
lapsille

tmi **Helka Linden**

Tullikatu 15, NAANTALI
(ruokavarastoa vastapäätä)
049-522 149, 02-4306 849, 02-4306 975 (liike)

MAUKAS
RUOKA
A-OIKEUDET

Uusi omistaja,
iloisempi ilme

MYÖS
TILAUSTEN
MUKAAN

Menossa mukana
Pirjo & Olli

 **Merimaskun
MERIKIEVARI**
02-436 7070

URHEILUHIEROJA/HIEROJA
Jorma Korpela

Puh: 02-4369 536, tai 0400-122 572

PlusTerveys -merkistä tunnet
korkeaan laatuun ja palveluun
sitoutuneet hammaslääkärit
ympäri Suomen. Sinulle PlusTerveys
merkitsee hyvää huolenpitoa.
Taidolla ja ymmärtäen.

HAMMASLÄÄKÄRI
ANNE LINJA

Luostarinkatu 21 A 1, NAANTALI
Puh. **02-4353 450**

AURINKO **OPTIIKKA**
SILMÄLASIT • NÄÖNTARKASTUKSET • PIILOLASIT

LÖYDÄT MEIDÄT APTEEKIN VIERESTÄ
Avoinna ark. 9.00 - 17.00, la 10.00 - 14.00

Luostarinkatu 27, 21100 NAANTALI, Puh: 02-435 3551

• **NAANTALIN** •
KUVAUS

KUVAT JOPA TUNNISSA

- FOTOTARPEISTO
- VALOKUVAAMO
- KEHYSTÄMÖ
- VALOKOPIOT

Tullikatu 12, 21100 Naantali, Puh. 02-435 1454

 Liedon Säästöpankki
Lieto • Loimaa • Naantali • Oripää • Paimio • Raisio • Turku
www.liedonsp.fi

Luostarinkatu 22, 21100 Naantali
Puh: 02-434 1122, Fax: 02-434 1199

 Alko

Naantali

Tuulensunkatu 8, puh. 02-435 1149

ma-to 10-18 • pe 10-20 • la 9-16

Onko sinulla toimiva
pankkisuhde?

 Oma pankkitili on oleellinen ja tärkeä
osa elämääsi. Siksi ei ole yhdentekevää,
minkä pankin valitset yhteistyökumppaniksesi.
Tule Merita Pankkiin, niin saat tietoa kätevistä
Solo-palveluista, edullisesta opintolainasta ja ensi-
asunnon ostoon tähtäävästä ASP-lainasta.
Tervetuloa!

Tule käymään konttorissamme tai soita 0800-123 123
(ma-pe 8 - 20). Lisätietoja myös www.merita.fi

 Merita

Naantali, puh: 02-334 2552 MeritaNordbanken

Rautia
Puutavaraa
Rakennustarvikkeita

Naantalin
Rakennuspuu

Taimontie 21
Puh. 02-435 1358

 LÄHIVAKUUTUS
kaikista läheisin

Puh. 02-432 7990

NORMAALIPIZZA

32:-

Etu jopa 10:-

KOTI
PIZZA

Kuponki voimassa noudettaessa!
Ei koske muita etuja. 2/kuponki

Henrikinkatu 8, Naantali (torin laidalla)

Terve- tuloa

Osuuspankkiin

Saat maan parasta pankkipalvelua juuri sellaisena kuin itse haluat. Toivotpa henkilökohtaista palvelua tai huipputekniikkaa, Osuuspankista saat asiantuntevan ja luotettavan kumppanin talousasioitteesi hoitoon.

Tule käymään – kerromme Sinulle monta hyvää syytä olla paikallisen Osuuspankin asiakas! Tervetuloa! www.osuuspankki.fi

MERIMASKUN

OSUUSPANKKI

Puh. 02-4369 777

NAANTALIN APTEEKKI

*Aurinkoista
apteekkipalvelua
joka päivä*

NAANTALIN APTEEKKI
Luostarinkatu 25, puh. 431 2720
ma-pe 9-21, la 9-15, su 10-14

RYMÄTTYLÄN APTEEKKI
Rymättylä kk, Puh. 252 1202
ma-pe 9-16.30

Maankuljetus ja sepelitoimitukset

Puhelin 02-4369 753
Auto 0400-747 490

KäsityöPankki

-käsityömyymälä
-kädentaidonkursseja
-kokous-, koulutus-, ja saunatilojen
vuokrausta

Avoinna talvisin

Rantamakasiini

-käsityö- ja taidenäyttelyt
-lounaskahvila
-vierasvenesatama

Avoinna kesällä 2000

27.5. - 27.8. joka päivä
klo 8.00 - 22.00
syyskuussa viikonloppuisin

Anita Sula Ky

Paltteentie 2, 21160 Merimasku
Puh./Fax: 02-436 9434, email: asula@netti.fi

MERIMASKU -SEURAN TUOTTEITA

Lehtikansio

- kerää "Myötätuulta Merimaskussa" -lehtesi siististi kansioon
- kansioon mahtuu 12-15 lehteä
- kannessa Merimaskun nimikkolintu kalatiira sekä merimaskulaisia vanhoja puumerkkejä

HINTA VAIN 40.-

UUTUUS!

Merimasku -pinssi
15.-

Tuotteita myynnissä kotiseututalo Kollolassa ja pinssejä myös eri merimaskulaisissa palveluyrityksissä.